

Actas del XXVIé Congreso Internacional
de Lingüística y de Filología Románicas

VOLUMEN I

XXVI CILFR
Congreso Internacional
de Lingüística
y de Filología Románicas

6–11 de septiembre de 2010

Valencia

De Gruyter

Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas

Valencia 2010

Editores:

Emili CASANOVA HERRERO, Cesáreo CALVO RIGUAL

VOLUMEN I

Presentación, Crónicas, Himno del filólogo

Mesas redondas

Jornadas

Ponencias plenarias

Sección 1: Descripción histórica y / o sincrónica de las lenguas
románicas: fonética y fonología

De Gruyter

ISBN 978-3-11-029979-3
e-ISBN 978-3-11-029989-3

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

A CIP catalog record for this book has been applied for at the Library of Congress.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie;
detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.dnb.de> abrufbar.

© 2013 Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston

Gesamtherstellung: Hubert & Co. GmbH & Co. KG, Göttingen

∞ Gedruckt auf säurefreiem Papier

Printed in Germany

www.degruyter.com

Presentació

El 26é Congr s Internacional de Ling stica i Filologia Romàniques, organitzat per la Societat de Ling stica Rom nica i la Universitat de València, va aplegar m s de 1000 congressistes de més de 40 països. Sense dubte va ser la gran fira i festa de la Romanística, a la qual, entre els espais de discussió i presentació de nous mètodes i estudis, ha aportat un himne al filòleg, un estretiment de les relacions entre la societat mare –la SLR– i les societats de les llengües particulars, unes reflexions sobre la intercomprensió ling stica, una anàlisi del paper de les revistes en l’avanç de la nostra ci ncia, una visió del nou Diccionari Etimològic romànic, el D Rom, una visió dels estudis roman stics en les universitats espanyoles, unes Actes amb 10 ponències i una selecció de quasi 450 comunicacions, dins dels distints camps de la Romanística, des de la fon tica fins a la història de la nostra macrospecialitat.

Les presents Actes recullen les comunicacions presentades al Congr s, a més de les conferències plenàries i altres documents, organitzats tots ells de la manera següent:

Volum I

Presentacions del Congr s

Himne del filòleg

Taules redones

Jornades

Ponències plenàries

Secció 1: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: fon tica i fonologia

Volum II

Secció 2: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: morfologia, sintaxi

Secció 7: Socioling stica de les llengües romàniques

Volum III

Secció 3: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: semàntica

Secció 5: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: formació de mots

Volum IV

Secció 4: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: lexicologia i fraseologia

Secció 15: Llatí tardà i medieval i romànic primitiu

Volum V

Secció 6: Descripció hist rica i / o sincr nica de les llengües romàniques: onom stica (toponímia i antroponímia)

Secció 9: La pragmàtica de les llengües romàniques

Volum VI

Secció 8: Aspectes diatòpics de les llengües romàniques

Secció 10: Anàlisi del discurs i conversació. Escrit i oral. Llengua dels mitjans de comunicació

Volum VII

Secció 11: Filologia i ling stica dels textos i dels diccionaris de les llengües romàniques. Variacions diasistem tiques en  poca antiga

Secció 16: Història de la ling stica i de la filologia romàniques

Volum VIII

Secció 12: Recursos electrònics: diccionaris i corpus. Lexicografia

Secció 13: Traduccions en la Romània i traduccions latino-romàniques

Secció 14: Llengües criolles amb base lèxica romanç i contactes lingüístics extra i intraromànics

El El Congrés i les Actes no hagueren estat possibles sense l'ajuda generosa de moltes persones, institucions i empreses.

En primer lloc, la contribució de tots els membres dels Comitès Avaluadors de les 16 seccions, especialment dels seus presidents, qui com a Comitè Científic del Congrés s'han encarregat de l'avaluació i la selecció de les comunicacions tant per a la seua lectura durant el Congrés com després per a la seua publicació en estes Actes. De fet, han actuat com el més rigorós Comitè Avaluador que puga tindre la revista més destacada. Cada secció ha estat assistida per un professor de la nostra facultat de Filologia. Han format part dels Comitès de cada secció els membres següents:

	<u>President</u>	<u>Copresidents</u>	<u>Responsable UV</u>
1	Rodney Sampson (Bristol)	Jacques Durand (Toulouse), Max Wheeler (Sussex)	Antonio Hidalgo
2	Marleen Van Peteghem (Gand)	Michael Metzeltin (Wien), Patrizia Cordin (Trento)	Manel Pérez Saldanya
3	Peter Blumenthal (Koeln)	Carla Marello (Torino), Rosa M ^a Espinosa (Valladolid), Charlotte Schapira (Haifa)	Manel Pérez Saldanya
4	Elisabetta Jezek (Torino)	José Enrique Gargallo (Barcelona), Paul Videsott (Bolzano)	M ^a Teresa Echenique
5	Teresa Cabré (Barcelona)	Franz Rainer (Wien), David A. Pharies (Florida)	Ferran Robles
6	Enzo Caffarelli (Roma)	Xavier Terrado (Lleida), Alda Rossebastiano (Torino), Stefan Ruhstaller (Sevilla)	Emili Casanova
7	Georg Kremnitz (Wien)	Juan Carlos Moreno (Madrid), Brauli Montoya (Alacant), Jaume Corbera (Illes Balears)	Antoni Ferrando
8	Francisco Moreno (Alcalà-Cervantes)	Pierre Rézeau (Strasbourg), Hans Goebel (Salzburg), Guido Mensching (Berlin)	Antoni Ferrando
9	Emilio Ridruejo (Valladolid)	May-Britt Mosegaard (Manchester), Maria Josep Cuenca (València)	Ángel López
10	Catherine Kerbrat- Orecchioni (Lyon)	Ilaria Bonomi (Milano), Salvador Pons (València), Vicent Salvador (Castelló)	Antonio Briz
11	Gilles Roques (París)	Aldo Ruffinatto (Torino), Carlos Alvar (Gèneve)	M ^a Teresa Echenique

12	Pietro Beltrami (Pisa)	Peter Ricketts (Birmingham), Gloria Clavería (Barcelona)	Cesáreo Calvo
13	Giovanni Adamo (Roma)	Wolfgang Pöckl (Innsbruck), Brigitte Lépinette (València)	Brigitte Lépinette
14	Jürgen Lang (Erlangen)	Mauro Fernández (A Coruña), José María Enguita (Zaragoza)	Cesáreo Calvo
15	Sandor Kiss (Budapest)	José Jesús de Bustos (Madrid), Frédérique Biville (Lyon), Joan Martí (Tarragona)	Xaverio Ballester
16	Pierre Swiggers (Leuven)	Maria Manoliu (California), M ^a José Martínez (València), Margarita Lliteras (Valladolid)	M ^a José Martínez

Segonament, de tots els que ens han ajudat durant el Congrés: professors de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, personal d'administració i serveis, becaris i estudiants, d'on destaquem especialment la tasca d'Immaculada Carrasquer –a qui estarem eternament agraïts–, Immaculada Genovés, Ramon Cortés, Maria Iborra, Lluís Valero i Vicent Moreno.

En tercer lloc, l'ajuda de les màximes institucions valencianes com són la nostra Universitat de València i la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, el Ministerio de Educación del Gobierno de España, i, especialment, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

En quart lloc, destaquem l'ajuda d'altres institucions com la Diputació de Castelló-Universitat Jaume I, l'IVITRA-DIGICOTRACAM de la Universitat d'Alacant, Bancaixa, la UNED, la Universitat Politècnica de València, el Museu d'Etnologia-Diputació de València, la Biblioteca Valenciana, l'Institut Cervantes, l'Institut Camòens, l'Institut Français de València, l'Istituto Italiano di Cultura de Barcelona, l'editorial Barcino-Fundació Carulla, Linguamon, la Institució de les Lletres Catalanes i l'Ajuntament de València.

Gràcies a l'ajuda de totes les institucions indicades, el Congrés atorgà 75 beques d'assistència i inscripció a jòvens investigadors i a professors de països amb més dificultats econòmiques i establí unes quotes d'inscripció més baixes del que és normal, i també pogué oferir als assistents un bon grapat d'activitats culturals i lúdiques. I sobretot podrà facilitar a tots els participants un disc amb tot el contingut de les actes del Congrés, gràcies al permís i comprensió de l'editorial De Gruyter.

Estem també sincerament agraïts al gravador Amorós i al cartellista Enric Solbes pels seus treballs, especialment al segon, qui va morir uns mesos després de lliurar-nos el cartell anunciador del Congrés.

L'edició ha estat feta amb l'ajuda de Silvia Ureña Reguart, tècnica en edició de textos, a la qual mai no podem agrair prou el seu esforç i dedicació.

Agraïm a l'editorial Walter de Gruyter la impressió de les Actes i, en especial, el treball i contacte continuats d'Ulrike Krauss i Norbert Alvermann.

Finalment, volem fer un esment d'agraïment singular a Martin-D Glessgen i a Maria Iliescu pel seu assessorament continuat i fructífer durant aquests anys.

Emili Casanova Herrero, Cesáreo Calvo Rigual

Índex

Presentacions del Congrés

Mª Teresa Echenique Elizondo

Presentación de las Actas	3
---------------------------------	---

Maria M. Manoliu

Réflexions sur l'avenir de la linguistique romane après le Congrès de Valencia	5
--	---

Maria Iliescu

Discours inaugural du président de la Société de Linguistique Romane.....	13
---	----

Antoni M. Badia i Margarit

Discours à l'inauguration du Congrès.....	21
---	----

Esteban Morcillo

Paraules d'obertura del Magnífic Rector de la Universitat de València	23
---	----

Jean-Pierre Chambon

Discours de clôture du Président de la Société de Linguistique Romane.....	25
--	----

Cròniques

Antoni Rubio

València tanca amb èxit el congrés de Romanística amb un miler de participants, 800 comunicacions i un ample ressò mediàtic.....	31
--	----

Emili Casanova / Vicent Artur Moreno

Bullirà el Congrés com la cassola en forn: el Congrés paral·lel	35
---	----

Vicent Artur Moreno

La banda sonora de las tierras valencianas.....	39
---	----

Himne del Filòleg

Lluís Alpera

De la grandesa del filòleg (Himne del Congrés)..... 45

Josep Maria Bru

Partitura per a tres veus i harpa..... 53

Josep Maria Bru

Partitura per a piano 65

Taules redones

A. López / E. Clua / H.-J. Delofeu / C. López

Implicacions pràctiques de les llengües romàniques 73

M.-D. Glessgen / G. Roques / G. Holtus / J. Veny / P. García Mouton / A. Varvaro / D. Trotter

La vehiculació de la romanística a través de les revistes..... 101

La valutazione delle riviste e la Filologia Romanza..... 123

M. Pfister / M.-R. Bastardas / E. Buchi / J.-P. Chambon / G. Colón / J. A. Pascual / A. Varvaro

100 anys d'etimologia romànica: el REW de Meyer-Lübke: 1911-2010 131

Jornades

Ll. Aguiló / E. Casanova / Ll. Meseguer / J. Piera / V. Pitarch / A. Saragossà / J. Seguí

La societat valenciana hui: llengua, cultura i literatura 161

J. M. Ribera / E. Popeanga / C. Mejía – M. V. Navas / J. M. Lucía

La Filologia Romànica a Espanya 231

A. M. Brito / R. Cano / E. Casanova / W. Meliga / F. Moreno / S. Reinheimer / M. Spampinato

Trobada d'associacions de llengües romàniques 249

La indústria i la traducció automàtica entre llengües romàniques 269

Ponències plenàries

Joan Veny

Circulacions lingüístiques en la Romània..... 277

*Concepción Company Company*Evidencia sintáctica para la clasificación genética de las lenguas de la
Iberorromania 295*Jean-Pierre Chambon*

Étymologie lexicale, étymologie onomastique: quoi de neuf? Un aperçu..... 307

Fernando Sánchez Miret

Metafonía y diptongación en la Romania 317

*Andres Kristol*Le francoprovençal, laboratoire des virtualités linguistiques de la Romania
occidentale: le système bicasuel des parlers valaisans 349*Elias J. Torres Feijó*Conflito sócio-linguístico, identitário e de coesão social na Galiza actual:
algumas consequências 371*Sanda Reinheimer Rîpeanu*

Le roumain, un défi pour les romanistes? 403

*Rosanna Sornicola*Decomposizioni e ricomposizioni di sistemi.
I pronomi personali delle lingue romanze tra paradigmatica e sintagmatica..... 419*David Trotter*

Une rencontre germano-romane dans la Romania Britannica 441

Wulf Oesterreicher

La textualidad de los documentos de los romances primitivos..... 457

Secció 1

Descripció històrica i / o sincrònica de les llengües romàniques: fonètica i fonologia

Rodney Sampson

Présentation..... 481

Elvira Assenza / Alessandro De Angelis

Monottongazione dei dittonghi metafonetici e abbassamento delle vocali alte in un'area della Sicilia centrale: per una riconsiderazione del problema 483

*Teresa Cabré / Maria Ohannesian*Semivocals i estructura sil·làbica:
un estudi comparatiu entre el català i el castellà..... 497*Teresa Cabré / Maria del Mar Vanrell*

Entonació i truncament en els vocatius romànics..... 509

Stefano Canalis

L'esito di -p-, -t-, -c- in toscano antico: un nuovo argomento a favore della presenza di sonorizzazione intervocalica..... 521

Francisco José Cantero Serena / Empar Devís Herraiz

Análisis melódico del español hablado por italianos..... 533

*Esperança Cardeira*Do português médio ao clássico: o *Cancioneiro Geral* de Garcia de Resende 543*Josefina Carrera-Sabaté*

Descripció acústica de vocals mitjanes posteriors del català i castellà en parla espontània 555

Maria José Carvalho

Contributo para o estudo da evolução das terminações nasais portuguesas (sécs. XIII-XVI)..... 567

Alessandra Debanne / Rachele Delucchi

Sulle sorti di -L-, -R-, RR latine. La prospettiva italo-romanza settentrionale..... 579

Empar Devís Herraiz

Análisis melódico de la cortesía atenuadora en el español coloquial 593

Ana Ma. Fernández Planas / Paolo Roseano / Josefa Dorta Luis / Eugenio Martínez Celdrán

- ¿Continuidad prosódica en diferentes puntos de la Romania?
El caso de algunas interrogativas 605

Franco Finco

- La lenizione delle occlusive velari in friulano:
contatti linguistici e datazione degli esiti attuali 619

Vicent F. Garcia Perales

- Rescat de l'ALPI: metodologies i aportacions d'un atlas lingüístic romànic 627

Antonio María García González-Posada

- El tratamientu de /ll/ xeminada n'aragonés. Análís hestóricu y comparativu 637

Dermeval da Hora

- Uso variável das oclusivas dentais: uma reflexão sobre a mudança de estilo 645

Jesús Jiménez / Maria-Rosa Lloret

- Efectes de prominència en canvis vocàlics *obscurs* 657

Jean Léo Léonard / Vittorio dell'Aquila

- Haudricourt & Juilland 1949 revisité: perspectives géolinguistiques et post-structuralistes sur le consonantisme sarde centre-septentrional 669

Violeta Martínez-Paricio / Francesc Torres- Tamarit

- ¿Diptongos crecientes o decrecientes? Un análisis comparativo de las secuencias de vocales altas en español y catalán 683

Paolo Milizia

- Rotazione vocalica e metafonía nel dialetto di San Benedetto del Tronto (Ascoli Piceno) 695

Renzo Miotti

- Los xenofonemas en español e italiano 707

Andrea Pešková / Ingo Feldhausen / Christoph Gabriel

- Una perspectiva diacrónica de la entonación bonaerense 719

Francisco Pedro Pla Colomer

- Pronunciación en el monte: las serranas y la meta-parodia de Juan Ruiz 731

Juan Pedro Sánchez Méndez

- Consideraciones para una historia de la pronunciación hispanoamericana 743

Rafèu Sichel-Bazin / Carolin Buthke / Trudel Meisenburg

Características prosodicas de l'occitan dins son context galloromanic 755

Dorin Uritescu

Le conditionnement morphologique dans le changement phonologique et
l'évolution historique du roumain populaire..... 767

Índex dels autors / Taula general

Índex dels autors 781

Taula general 789

XXVIé Congrès Internacional de Lingüística i de Filologia Romàniques

València, 6-11 de setembre de 2010

Presentación de las Actas

Han pasado ya cinco años desde la proclamación de Valencia como sede del 26^é Congr s Internacional de Ling stica i Filologia Romàniques y dos desde su feliz celebración en 2010. Es momento ahora de presentar la publicación de sus Actas y lanzar con ello a los aires el resultado de la labor en él concentrada para que, impulsado desde Valencia, se expanda con fecundidad trazando el camino preparatorio a Nancy.

Las ponencias aquí reunidas y los trabajos de colegas venidos de lugares diversos recogen métodos de estudio renovados y abren nuevas líneas de investigación, al tiempo que constituyen, en conjunto, una reafirmación de la Ling stica y Filología Románicas como tales. Y es simbólico que la anfitriona de este Congreso haya sido la Universitat de València, enmarcada en un ámbito que diariamente experimenta el comparatismo ling stico como ejemplo de convivencia de dos lenguas y culturas, románicas para más señas, vivamente exigido por la Profesora Maria Iliescu en sus palabras de apertura.

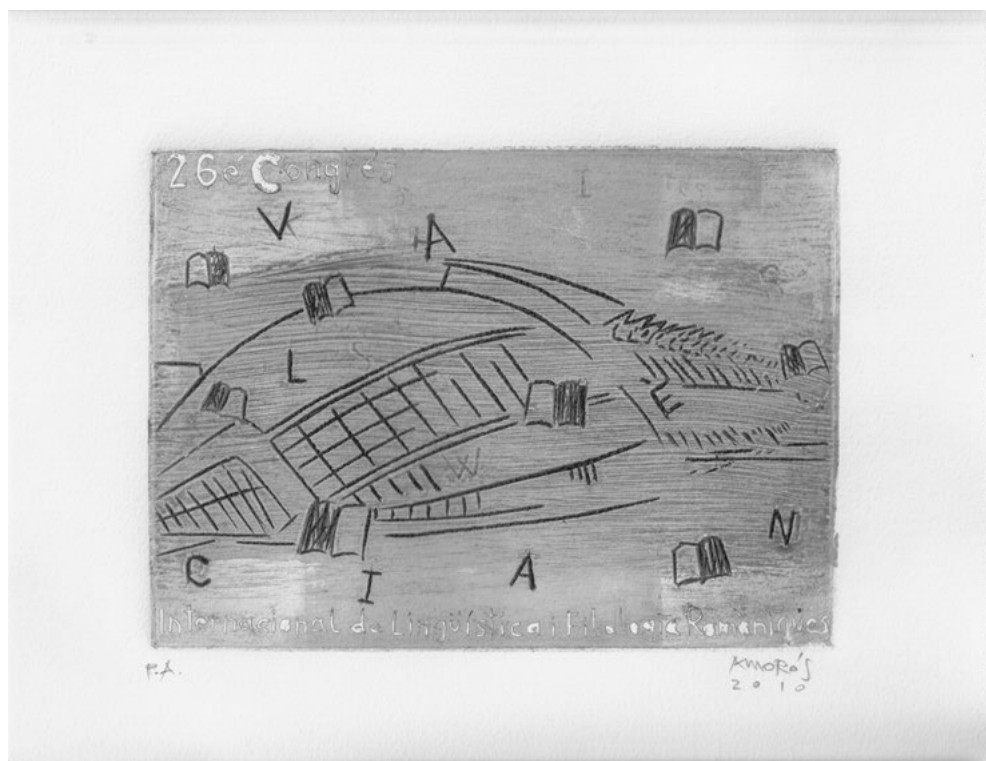
Nuestra Universidad está presidida por la figura de Ioannes Lodovicus Vives Valentinus; digámoslo en lat n tardíamente romanceado para permanecer fieles a la vieja cultura de Roma, como el día inaugural pedía en su parlamento el Profesor Badia, miembro de honor de este claustro. Vives, una de las cimas del humanismo intelectual, asistió en su infancia a la creación de la Universitat de València y en ella curs  sus primeros estudios antes de iniciar su singladura europea. En Valencia vivimos día a día la diversidad de métodos y de lenguas reclamada por el Profesor Jean-Pierre Chambon en su alocución de clausura. El mundo monocolor por él denunciado con tanta lucidez no tiene cabida aquí, no podría tenerla ante la atenta mirada del insigne humanista, cuyo aliento de autenticidad en la diversidad quiere roturar para las nuevas generaciones de romanistas el camino hacia la coexistencia libre y respetuosamente continuadora del pasado.

Las Actas, testimonio último –hoy por hoy– de los variados enfoques ensayados por la Ling stica y Filología románicas, recogen en forma convenientemente contrastada la capacidad de investigación aplicada al estudio renovado de las viejas cuestiones, al tiempo que innovaciones venidas de la mano de herramientas informáticas han ampliado, se diría que mágicamente, el espacio intelectual heredado del mundo latino, gracias al carácter intrínseco y en cierto modo misterioso de su virtualidad.

Descripción sincr nica y diacrónica de las lenguas románicas, Socioling stica, Aspectos diat picos, Pragm tica, Análisis del discurso, Filología y Ling stica (codo con codo y frente a frente), Lexicografía del siglo XXI, Traducción, Lenguas criollas, Lat n tardío y romances tempranos, Historia de la Ling stica y la Filología rom nica, practicado todo ello por miembros s niores y j niores, constituyen el contenido de las páginas que aquí se presentan. El especialista encontrará trabajos de detalle en su propio campo, que podrá completar con visiones de conjunto actualizadas en parcelas que no cultiva específicamente.

El carácter integrador ha permitido a la Romanística convertirse en un paradigma científico en cuyo marco es dado aplicar a los hechos más particulares la argumentación proveniente de principios teóricos generales, que adquieren con ello el necesario relieve social junto a la imprescindible dimensión histórica, pues el pasado se torna presencia real sin renunciar a su historicidad. En este Congreso, y en sus Actas, se refleja de modo específico el aprecio de todas las modalidades románicas sin distinción, integrándolas en un conjunto de estudio coherente, a la par que se recogen los frutos de la investigación no generalizada aún en el aula, con el fin de ofrecerlos como material para la tarea docente, *ars* y *exercitatio* a un tiempo, y para investigaciones futuras.

Las Actas de la nueva romanística congregada en el Congreso de Valencia se dan a la luz en momentos de dudas cruciales sobre la identidad europea, que quedan flotando sobre la malla de esta red salvadora de solidaridad fraternal emanada del mundo románico y amortiguan cualquier muestra de desaliento gracias a la imposibilidad de ruptura con el pasado. Acompaña a estas páginas el deseo y firme propósito de que la vivificación de la Lingüística y Filología Románicas experimentada en Valencia no quede, no quedará en ningún caso, en letra muerta, tal como con cierto atisbo de temor expresaba nuestro Presidente Jean-Pierre Chambon en su parlamento de clausura.

Réflexions sur l'avenir de la linguistique romane après le Congrès de Valencia

Quand on regarde de près le programme du Congrès de Linguistique et Philologie romanes de Valencia (Septembre, 2010) on se demande de nouveau si la grande tradition de la grammaire comparée romane inaugurée par W. Meyer-Lübke et F. Diez est en train de s'éteindre. À peu d'exceptions près¹, les communications présentées au XXVIe Congrès International de Linguistique et Philologies Romanes analysent une seule langue romane.² En effet, il n'y a là rien de nouveau, car pendant les dernières années les grammaires comparées semblent ne plus se trouver dans le focus de la linguistique romane.³ À peu d'exceptions près, les *Actes* des Congrès de Linguistique et Philologie romanes précédents s'occupent plutôt d'une seule langue. Mais accepter cette vue pessimiste c'est s'aligner à ceux qui, au commencement de ce siècle, se posaient la question de savoir si la linguistique historique romane était morte⁴, s'il s'agit d'une «endangered species». Heureusement, les témoignages fournis par ce dernier Congrès organisé par la Société de Linguistique Romane à Valence ne favorisent pas le pessimisme.⁵

On doit reconnaître avec satisfaction que les contributions à ce Congrès ont appliqué les modèles linguistiques les plus avancés pour trouver des explications adéquates à des phénomènes dont les causes ne se sont pas laissées facilement discerner. Les sections de Phonologie / Phonétique, de Morphologie et Syntaxe, de Pragmatique et d'Analyse Discursive ont été surchargées des communications rendant compte de phénomènes plus ou moins particuliers grâce à l'intégration des considérations qui dépassent un seul niveau. Encore une preuve, s'il en est besoin, que la deuxième guerre mondiale a facilité les contacts de toute sorte entre les deux côtés de l'Océan Atlantique.⁶ Il est vrai que pendant la deuxième

¹ Voir les deux séances plénières: Fernando Sánchez Miret (Salamanca): *Metafonía y diptongación en la Rumania* et Rosanna Sornicola (Napoli): *I pronomi personali delle lingue romanze tra morfologia e sintassi*.

² Même les communications de la section dédiée à l'histoire de la linguistique romane ont présenté des grammaires d'une seule langue romane et non pas des grammaires comparées.

³ Voir quand même, Agard (1984), Harris / Nigel (1988), Iordan / Manoliu (1989), Harris (1990), Sánchez Miret (2001), Posner (2002), Godard (2010).

⁴ Voir les pros et les cons dans les contributions au *Forum* «Historical Romance Linguistics: The Death of a Discipline?» (*La Corónica* 31.2, 2003; 32. 2 2004 ; 34.1, 2005); cf. aussi Malkiel 1961, Posner 1977, Swiggers 2008.

⁵ Voir plus récemment Maiden / Smith / Ledgeway (2011) et Ernst / Glessgen / Schmitt / Schweickard (2003-2009) pour la vue d'ensemble sur les ouvrages consacrés à la linguistique romane historique. Il est aussi intéressant de remarquer à ce point le fait que la linguistique romane a continué à occuper une place importante dans les universités de Grande Bretagne: Voir Price (1969), Posner / Green (1980), Harris / Vincent (1988), Harris (1990), Posner (2002) *inter alia*.

⁶ Il est vrai, les influences du Nouveau Monde sur la culture européenne n'ont pas été toujours

moitié du 20e siècle, la linguistique américaine a choisi d'ignorer les développements de la linguistique européenne dominée par le structuralisme et, dans une moindre mesure, par la psychomécanique de Gustave Guillaume.⁷ Au contraire, il faut reconnaître que la linguistique américaine, surtout la linguistique descriptive (v. Zellig-Harris) et encore plus la grammaire générative (Noam Chomsky), ont servi comme point de départ pour toute une génération de jeunes romanistes. Pour eux, pendant la deuxième moitié du 20e siècle, toute recherche qui n'appliquait pas les modèles américains à une langue romane ne méritait pas la considération. On ne pouvait pas faire de la science sans Noam Chomsky. La ferveur des jeunes linguistes de la deuxième partie du siècle dernier ne naissait pas toujours d'une lutte entre les générations. Il ne s'agissait pas simplement de se trouver parmi les «innovateurs», «d'être à la mode»⁸, mais plutôt d'un besoin de découvrir des aspects nouveaux, de trouver des explications plus convaincantes, plus rigoureuses. C'était l'époque des syntaxes transformationnelles de chaque langue romane (cf. français: Ruwet 1972, Kayne, 1975; italien: Costabile 1967, Saltarelli 1971; espagnol: Hadlich 1971, Heles Contreras 1971, D'Intorno 1982; roumain: Vasiliu-Golopenția 1969, Dobrovie-Sorin 1994 etc.). Il faut reconnaître que pendant plus d'un demi-siècle on assistait à une sorte de combat entre les romanistes des deux côtés de l'Atlantique. D'un côté s'élevaient les combattants fidèles à la Société de Linguistique Romane, qui, grâce à ses publications et ses Congrès, défendait la tradition européenne. De l'autre côté, pendant que des linguistes américains tels que Yakov Malkiel, Robert Hall Jr et Frederick Browning Agard, continuaient la grande tradition de la linguistique historique⁹, un groupe de jeunes linguistes américains a commencé à se réunir à partir de 1970 dans des Symposiums annuels dont le succès croissant a été assuré par le fait qu'ils suivaient les développements théoriques du modèle chomskyen.¹⁰ Le résultat positif de cette révolte américaine n'est pas resté isolé longtemps mais s'est manifesté de plusieurs manières sur les deux continents: (a) une soif croissante de la formalisation (l'adoption des modèles mathématiques et des formules de la logique symbolique)¹¹, et (b) la découverte de la nécessité de trouver les universaux de la langue.¹² Il ne doit pas surprendre que des romanistes qui faisaient de la

bénéfiques. Selon Bob Hope, un très inspiré comédien américain, pour vaincre l'Union Soviétique pendant la guerre froide, on ne devait pas lui faire la guerre ; il suffisait d'y exporter les chaînes de «fast food» telles que «McDonald's» et «Burger King».

⁷ Le fondateur de la grammaire cognitive ne fait aucune mention de la psychosystématique de Gustave Guillaume.

⁸ «Trendy», ainsi que Robert Hall Jr. caractérisait ce type de recherche. Je dois avouer que j'ai senti moi-même le goût de la défaite quand j'ai eu l'audace d'écrire une syntaxe comparée transformationnelle à l'époque où le modèle transformationnel changeait à pas de géant. Jusque à ce que j'ai réussi à assembler les données, le modèle lui-même est devenu obsolète (voir Manoliu 1985).

⁹ Il ne faut pas oublier que c'est aussi à l'Université de Californie (de Berkeley et de San Diego) que des linguistes tels que Charles Fillmore (la Grammaires des Cas) et George Lakoff, ou Ronald Langacker (la Grammaire cognitive), ont introduit d'autres modèles linguistiques pendant que la Grammaire Générative dominait le paysage américain.

¹⁰ Voir les volumes des contributions aux Symposiums annuels de ce groupe des romanistes (1971-2011).

¹¹ Voir, par exemple, Marcus (1966), Gross / Lentin (1967), Robert Martin (1983), Cornilescu (1996), Koerner (1998), Corblin / Dobrovie-Sorin / Marandin (1999), Geerts / van Ginneken / Jacobs (2005), Nishida / Montreuil (2006), Doetjes / González (2006).

¹² Cf. Cinque / Rizzi / Kayne *et al.* (1994).

linguistique générale dans le cadre du structuralisme ont critiqué passionnément la grammaire générative (transformationnelle) (v. Eugenio Coseriu). En effet, comme on l'a souligné il y a plus de vingt ans, quoiqu'il ait déclaré la guerre aux structuralistes, Noam Chomsky n'était pas si loin des principes fondamentaux des écoles linguistiques européennes (les écoles de Genève, de Prague, de Kazan et de Saint-Petersbourg, de Copenhague, et de Londres).¹³ Mais, comme Maria Louisa Rivero remarquait lors d'un Symposium des romanistes américains, ces critiques ainsi que les efforts d'appliquer la Grammaire Générative à d'autres langues que l'anglais ont servi d'impulsion pour optimiser le modèle chomskyen, d'y introduire des changements pour augmenter son pouvoir explicatif. Un tel effort a laissé peu de place à la comparaison de plusieurs langues romanes. Bon nombre de grammaires comparées romanes se sont limitées au français, à l'espagnol, à l'italien – considérées comme les plus importantes, et ont exclu des langues romanes telles que le roumain (presque toujours), le rhéto-roman, l'occitan, le catalan et / ou le sarde et même le portugais.¹⁴ C'est pourquoi plusieurs linguistes appartenant à ces domaines moins importants (sic!) se sont consacrés à découvrir la place de ces langues dans la Romania.¹⁵ Les recherches dialectales ont également acquis une place importante dans la linguistique romane synchronique. Il est également vrai qu'on a souvent perdu de vue la dimension diachronique, car l'appel saussurien à la description synchronique pendant plus d'un demi-siècle avant l'apparition du manifeste de la Grammaire transformationnelle¹⁶, s'accordait de plus en plus avec les recherches générativistes. Mais il ne faut pas oublier le principe d'économie linguistique d'André Martinet ainsi que les travaux de Coseriu sur les causes du changement linguistique et sur la relation entre typologie et histoire.¹⁷ En même temps, la linguistique romane américaine a commencé également à découvrir la nécessité d'introduire la dimension diachronique dans ses recherches.¹⁸ Il n'est pas sans intérêt d'observer que, pendant que les générativistes considéraient que seule la syntaxe appartient au domaine de la science, Robert Martin (1983) a découvert la nécessité d'introduire dans le modèle de la sémantique d'autres niveaux tels que la pragmatique ou l'organisation du discours (afin de rendre compte des choix que le locuteur doit faire pour transmettre l'information voulue).

¹³ Voir Manoliu (1977: 68-78) et Meyers (1981).

¹⁴ Voir Glessgen (2007), qui élimine le roumain et le portugais des langues comparées; voir aussi les contributions au Colloque « Los marcadores del discurso en la lenguas románicas », Madrid, Mars 2010.

¹⁵ C'est surtout le cas du roumain: cf. les travaux de Niculescu (1965), Niculescu / Râpeanu (1979), Manoliu (1994), Sala (2005), Iliescu (2007), Dobrovie-Sorin / Avram (2000); pour l'italien voir Foresti / Rizzi / Benedini (1989).

¹⁶ Voir Chomsky (1957).

¹⁷ Quoique peu nombreuse, il ne faut pas oublier les grammaires comparées romanes qui ont paru pendant la deuxième partie du 20e siècle et le commencement du 21e: Elcock (1975), Hall (1975), Niculescu / Ripeanu (1979), Agard (1984), Iordan / Manoliu (1965, 1972), Harris (1990), Posner / Green (1980), Hewson (1998), Sánchez Miret (2001), Posner (2002) inter alia. Les études comparées consacrées à certains phénomènes plus ou moins controversés sont aussi des témoignages de la vitalité de la comparaison: cf. parmi les plus récentes Schäfer-Priess / Klöden / Kailuweit (2001), Luquet / Rocchetti (2004), Montreuil (2004), Calvo / Casanova / Satorre (2004), Ayoun / Salaberry (2005), Drescher / Frank-Job (2006).

¹⁸ Voir Dworkin / Wanner (2000), Hewson (1998).

Vu la multitude et la variété des communications traitant d'une seule langue romane, il nous semble que, pour assurer le progrès de notre science, il faudrait chercher à établir une sorte d'équilibre entre synchronie et diachronie, entre comparaison et non-comparaison, entre universel et individuel. A notre avis, lors du Congrès de Nancy, on devrait faire un effort pour attirer des communications qui comparent au moins deux langues romanes, car, de cette manière, on pourrait mieux découvrir les causes des changements, ce qui relève de l'héritage commun et ce qui appartient aux innovations particulières. Le concept de «linguistique romane» ne peut pas se limiter à être une étiquette pour la somme des recherches ayant comme objet une seule langue appartenant au domaine de la Romania. C'est le moment des synthèses, ainsi que le prouve le succès du volume *The Cambridge History of Romance Languages* (dirigé par Martin Maiden, John Charles Smith et Adam Ledgeway).

Bibliographie

- Agard, Frederick Browning (1984): *A Course in Romance Linguistics. A synchronic view, 2, A diachronic view*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Arregi, Karlos et al. (edd.) (2010): *Romance linguistics 2008: interactions in romance: selected papers from the 38th linguistic symposium on romance languages (LSRL), Urbana-Champaign, April 2008*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Authier, J-M. / Bullock, B. E. / Reed, L. A. (edd.) (1999): *Formal Perspectives on Romance Linguistics: Selected papers from the 28th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL XVIII), University Park 16-19 April 1998. Pennsylvania State University*. Amsterdam /Philadelphia: J. Benjamins.
- Ayoun, Dalila / Salaberry, Rafael (2005): *Tense and Aspect in Romance Languages: Theoretical and Applied Linguistics*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Baaui, Sergio / Drijkoningen, Frank / Pinto, Manuela (2007). *Romance languages and linguistic theory 2005: selected papers from «Going romance», Utrecht, 8-10 December 2005*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Benincà, Paola et al. (edd.) (1998): *Romance Syntax: a reader*. Budapest: Loránd-Eötvös-Universität.
- Bordelois, Ivonne / Contreras, Heles / Zagona, Karen T. (1985): *Generative studies in Spanish syntax*. Dordrecht, Holland / Riverton, N.J.: Foris Publications.
- Calvo, Cesáreo / Casanova. Emili / Satorre, Javier (edd.) (2004): *Lingüística diacrónica contrastiva = Lingüística diacrónica contrastiva*. Quaderns de filologia, Estudis lingüístics 9. València: Universitat de València.
- Camacho, José (2007): *Romance linguistics 2006: selected papers from the 36th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRF). New Brunswick, March 31-April 2, 2006*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Cambell, Joe / Goldin, Mark / Warg, Mary (edd) (1974): *Linguistic Studies in Romance Languages*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Camps, Joaquim / Wiltshire, Caroline R. (edd.) (2001): *Romance syntax, semantics and L2 acquisition: selected papers from the 30th Linguistic Symposium on Romance Languages, Gainesville, Florida, February 2000*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Casagrande, Jean / Saciuk, Bohdan (1972): *Generative studies in Romance languages*. Rowley, Mass: Newbury House.

- Coene, Martine / de Cuyper, Gretel / d'Hulst, Yves (edd.) (2004): *Current studies in comparative romance linguistics: proceedings of the International Conference held at the Antwerp University (19-21 September 2002) to honor Liliane Tasmowski*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Colina, Sonia / Olarrea, Anxton / Carvalho, Ana Maria (edd.) (2011): *Romance Linguistics 2009: selected papers from the 39th Linguistic Symposium on romance languages (LSRL). Tucson, Arizona March 2009*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Corblin, Francis / Dobrovie-Sorin, Carmen / Marandin, Jean-Marie (edd.) (1999): *Empirical issues in formal syntax and semantics: selected papers from the Colloque de syntaxe et sémantique de Paris (CSSP 1997)*. The Hague: Thesus.
- Costabile, Norma (1967): *Le struture de la lingua italiana: Grammatica generativo-transformativa*. Bologna: Patron.
- Cinque, Guglielmo / Rizzi, Luigi / Kayne, Richard S. et al. (edd.) (1994): *Paths towards universal grammar: studies in honor of Richard S. Kayne*. Washington: Georgetown University Press.
- Chomsky, Noam (1957): *Syntactic Structures*. La Haye: Mouton.
- Contreras, Heles (ed.) (1971): *Los fundamentos de la gramática transformacional*. México: Siglo XXI.
- Cornilescu, Alexandra (1996): *Concepts of Modern Grammar: a generative grammar perspective*. București: Editura Universității București.
- Coseriu, Eugenio (1973): *Sincronía, diacronía y tipología*. In: *ACILFR XI*, 1, 269-283.
- (1981): *Sincronía diacronía e storia. Il problema del cambio lingüístico*. Turin: Boringhieri.
- Diez, Friederick Cr. (^s1882): *Grammatik der romanischeden Sprachen*. Bonn: E Weber.
- D'Intorno, Francesco (1982): *Sintaxis transformacional del español*. Madrid: Cátedra.
- Dobrovie-Sorin, Carmen (1994): *The Syntax of Romanian*. Berlin: Mouton.
- / Avram, Larisa et al. (2000): *Sintaxa limbii Române: studii de sintaxă comparată a limbilor romanice*. București: Editura Univers.
- Doetjes, Jenny / González, Paz (edd.) (2006): *Romance languages and linguistic theory; selected papers from <Going Romance>, Leiden 9-11 December 2004*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Drescher, Martina / Frank-Job, Barbara (edd.) (2006): *Les marqueurs discursifs dans les langues romanes: approches théoriques et méthodologiques*. Frankfurt am Main / New York: P. Lang.
- Dufter, Andreas / Jacob, Daniel (2011): *Syntaxe, structure informationnelle et organisation du discours dans les langues romanes*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Dworkin, Steven N. / Wanner, Dieter (2000): *New Approaches to Old Problems: Issues in Romance historical linguistics*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Elcock, William (1975): *The Romance languages*. Revised with a new Introduction by J.N. Green: London: Faber.
- Enrique-Arias, Andrés (2009): *Diacronía de la lenguas iberorrormánicas*. Madrid: Iberoamericana / Frankfurt am Main: Vervuert.
- Ernst, Gerhard / Glessgen, Martin-D. / Schmitt, Christian / Schweickard, Wolfgang (edd.) (2003-2009): *Romanisches Sprachgeschichte. Ein internationales Handbuch sur Geshichte der romanischen Sprachen und ihrer Erforschung*. 3 vols, Berlin / New York: Mouton de Gruyter.
- Foresti, Fabio / Rizzi, Elena / Benedini, Paola (1989): *L'Italiano tra le lingue romanze: Atti della Società di linguistica italiana. Congresso internazionale di studi italiani*. Roma: Bulzoni.
- Geerts, Twan / van Ginneken, Ivo / Jacobs, Haike (edd.) (2005): *Romance languages and linguistic theory 2003: selected papers from <Going Romance> 2003, Nijmegen, 20-22 November*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Glessgen, Martin-Dietrich (2007): *Linguistique Romane: Domaines et méthodes en linguistique française et romane*, Paris: Colin.
- Godard, Danièle (2010): *Fundamental issues in the Romance languages*. Stanford, Calif.: CSLI
- Gross, Maurice (1968): *Grammaire transformationnelle du français: syntaxe du verbe*. Paris: Larousse.

- / Lentin, André (1967): *Notions sur les grammaires formelles*. Paris: Gauthier-Villars
- Hadlich, Roger L. (1973): *Gramática transformativa del español*. Madrid: Gredos.
- Hall, Robert A. Jr. (1975): *Comparative Romance Grammar*. New York: American Elsevier Pub.
- Harris, Martin (1990). *The Romance Languages*, London: Routledge.
- / Vincent, Nigel (1988): *Romance Languages*. London: Croom Helm.
- Hewson, John (1998): *Workbook for Historical Romance Linguistics*. München: LINCOM Europa.
- Hirschbüler, Paul / Koerner, EFK (1992): *Romance languages and modern linguistic theory: papers from the 20th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL XX), Ottawa, 10-14 April 1990*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Iordan, Iorgu / Manoliu, Maria (1965): *Introducere în lingvistica romanică*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Iordan, Iorgu / Manoliu, Maria (¹1972-1989 reprint): *Manual de Lingüística románica*, revisión, reelaboración parcial y notas por Manuel Alvar (2 voll.). Madrid: Gredos.
- Iliescu, Maria (2007): *România din perspectivă romanică. Le roumain dans la Romania. Rumanisch: die östliche Sprache der Romania*. București: Editura Academiei Române.
- Kayne, Richard (1975): *French Syntax. The Transformational Cycle*. Cambridge Mass./ London. England: The M.I.T. Press
- Kornai, András (2008): *Mathematical Linguistics*. London: Springer.
- Koerner, EFK (1975): *The transformational-generative paradigm and modern linguistic theory*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- (2002): *Toward a history of American linguistics*. London: Routledge.
- Lakoff, Robin, T. (1968): *Abstract Syntax and Latin Complementation*. Cambridge, Mass. / London, England: The MIT Press.
- Lebsanft, Franz / Glessgen, Martin-Dietrich (2004): *Historische Semantik in der romanischen Sprachen*. Tübingen: M. Niemeyer
- Luquet, Gilles / Rocchetti, Alvaro (edd.) (2004): *Regards sur la syntaxe historique des langues romanes: actes de la journée «Syntaxe historique des langues romanes»*. Confrontations en sciences du langage (Association), Université de Paris III. Equipe d'accueil 3418 «Langues romanes»; Paris: Université de la Sorbonne Nouvelle, Paris III.
- Malkiel, Yakov (1961): *Three Definitions of Romance Linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Malkiel, Yakov (1989): *The Triple Janus Head of Romance Linguistics*. Liverpool: Liverpool: University Press.
- Maiden, Martin / Smith, John Charles / Ledgeway, Adam (edd.) (2011): *The Cambridge History of Romance Languages* (2 voll.). Cambridge / New York / Melbourne, etc.: Cambridge University Press.
- Manoliu, Maria (1977): *El estructuralismo lingüístico*. Traducción de Mónica Nedelcu: Madrid: Cátedra.
- (1985): *Tipología e Historia: Elementos de Sintaxis comparada románica*, versión española por Sarmiza Leahu y Mónica Nedelcu. Madrid: Gredos.
- (1994): *Discourse and Pragmatic Constraints on Grammatical Choices*. North Holland Linguistic Series 57. Amsterdam: Elsevier Science Publishers
- Marcus, Solomon (1966): *Lingvistica matematică*. București : Editura Didactică și pedagogică.
- Martin, Robert (1983): *Pour une logique du sens*. Paris: PUF.
- Masullo, Pascual José / O'Rourke, Erin / Haung, Chia-Hui (edd.) (2009): *Romance Linguistics 2007: selected papers from the 37th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), Pittsburg 15-18 March 2007*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Mazzola, Michael Lee (1994): *Issues and theory in romance linguistics: selected papers from the Linguistic Symposium on Romance Languages 23, April 1-4, 1993*. Washington, DC: Georgetown University Press.

- Meyer-Lübke, Wilhem (1893-1902): *Grammatik der romanischen Sprachen*. 1-4. Leipzig: Riesland.
- Meyers, Oliver T.(1981): *Review of Manoliu, Maria. El estructuralismo lingüístico...*, *Romance Philology* 34, Special Issue, Februray 1981:116-121.
- Montreuil, Jean-Pierre (2004): *Historical Phonology of Romance*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Niculescu, Alexandru (1965): *Individualitatea limbii române între limbile romanice*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Niculescu, Alexandru / Rîpeanu, Sanda (1979). *Manual de lingvistică romanică*. București: Universitatea din București, Facultatea de limbi străine.
- Nishida, Chiyo / Montreuil, Jean-Pierre (edd.) (2006): *New perspectives on Romance linguistics. 1. Morphology, syntax, semantics, and pragmatics: selected papers from the 35th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), Austin, Texas, February 2005*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Pană-Dindelegan, Gabriela (1974): *Sintaxa transformățională a grupului verbal în limba română*. București : Editura Academiei.
- Pérez Leroux, Ana T / Roberge, Yves (edd.) (2003): *Romance linguistics: theory and acquisition: selected papers from the 32nd Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), Toronto, April 2002*.
- Posner, Rebecca (1977): *What does Romance Linguistics need?* *Linguistics* 15, 197: 67-72
- (2002): *The Romance Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- / Green, John N. (1980): *Romance Comparative and Historical Linguistics*. The Hague / New York: Mouton.
- Price, Glanville (1969): *Introducing Romance Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Raible, Wolfgang (ed.) (1989): *Romanistik: Sprachtypologie und Universalienforschung: Beiträge zum Freiburger Romanistentag 1987*. Tübingen: Narr.
- Ramat, Paolo / Roma, Elisa (edd.) (1998): *Sintassi storica: atti del XXX Congresso internazionale della Società di linguistica italiana: Pavia, 26-28 settembre 1996* . Società di linguistica italiana. Roma: Bulzoni.
- Ruwet, Nicolas (1972): *Théorie syntaxique et syntaxe du français*. Paris: Larousse.
- Sala, Marius (2005): *From Latin to Romanian: the historical development of Romanian in a Comparative Romance Context*. University of Mississippi: Romance Monographs.
- Saltarelli, Mario (1971): *La grammatica generativa trasformazionale*. Florence: Sansoni.
- / Wanner, Dieter (edd.) (1975): *Diachronic studies in romance linguistics: papers presented at the Conference on Diachronic Romance Linguistics, University of Illinois, April 1972*. The Hague: Mouton.
- Sánchez Miret, Fernando (2001): *Proyecto de gramática histórica y comparada de las lenguas romances*. (2 voll.) München: LINCOM Europa.2001
- Satterfield, Teresa / Tortora, Christina / Cresti, Diana (edd.) (2002): *Current issues in Romance languages (LSRL), Ann Arbor, -8-11 April 1999*. Amsterdam / Philadelphia: J. Benjamins.
- Schäfer-Priess,Barbara / Klöden, Hildegard / Kailuweit, Rolf (2001): *Grammatikalisierung in den iberoromanischen Sprachen*. Wilhelmsfeld: G. Egert.
- Schrott, Angela / Völker, Harald (edd.) (2006): *Historische Pragmatik und historische Varietätenlinguistik in den romanischen Sprachen*, Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Suñer, Margarita (ed.) (1978): *Contemporary studies in Romance linguistics*. Washington: Georgetown University Press.
- Swiggers, Pierre (2004): *Autour du concept d'histoire de la langue: le français et les autres langues romanes*. Leuven: K.U. Leuven, Departement Linguistiek.
- (2008): *Linguistique romane: quousque tandem (vel, cui bono?)*. Leuven: K.U. Leuven, Departement Linguistiek.
- Vasiliiu, Emanuel / Golopenția-Eretescu, Sanda (1969): *Sintaxa transformățională a limbii române*. București: Editura Academiei.
- Zagona, Karen / Contreras, Heles (2006): *Sintaxis generativa del español*. Madrid: Visor libros.

Inauguració del Congrés al Paraninfo de la Universitat de València (6/09/2010). De l'esquerra cap a la dreta: Mª José Coperías (Degana de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació), Manel Pérez Saldanya (Vicepresident de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua), Maria Iliescu (Presidenta de la Societat de Lingüística Romànica), Esteban Morcillo (Rector de la Universitat de València), Vicent Bellver (Director General de Política Científica de la Generalitat Valenciana), Josep Lluís Sirera (Vicerector d'Arts, Cultura i Patrimoni de la Universitat de València) i Germà Colón (President d'Honor del Congrés).

Parlament d'obertura de Maria Iliescu, Presidenta de la Societat de Lingüística Romànica.

Discours inaugural du président de la Société de Linguistique Romane

Chers collègues et amis,

C'est la troisième fois qu'un congrès de la Société de Linguistique Romane se tient dans l'aire linguistique catalano-valencienne: en 1953 le VIIe Congrès y a été organisé à Barcelone, par Antoni Badia i Margarit avec Walter von Wartburg comme président. En 1980 le XVIe Congrès a été organisé à Palma de Mallorca, par Francesc de B. Moll et Aina Moll Marqués, sous les auspices d'Antoni Badia i Margarit; le président était Manuel Alvar.

C'est donc trente ans plus tard que le congrès, organisé par Emili Casanova, a de nouveau lieu dans le domaine linguistique catalan et, cette fois, dans la belle ville de Valence.

Pour moi c'est un grand plaisir et un grand honneur d'ouvrir aujourd'hui, ici, le XXVIe Congrès de Linguistique Romane

Après deux séjours dans la *Romania submersa* (occidentale marine au Pays de Galles, à Aberystwyth et dans la *Romania submersa* alpine centrale dans la *Romania Aenipontana*, à Innsbruck), nous voilà de retour dans le centre de la *Romania*. Et, il faut le dire, c'est un vrai centre car c'est ici, d'après les dernières recherches, en catalan et dans l'occitan voisin, qu'on trouve, le prototype des langues romanes, dans le sens que ces deux idiomes présentent le plus grand nombre des traits qui caractérisent les langues romanes dans leur ensemble.

Ma brève allocution sera axée sur deux thèmes principaux: les réalisations de notre Société depuis le dernier congrès ainsi que la situation actuelle et surtout les perspectives pour notre discipline.

Dès sa fondation en 1924 par Adolphe Terracher, professeur d'histoire de la langue française à Strasbourg, la société de linguistique romane a poursuivi deux buts: le premier, organiser tous les trois ans un congrès pour rassembler les membres de la société et tous les romanistes de bonne volonté (et, *last but not least*, pour échanger des idées et promouvoir des contacts personnels dans une atmosphère scientifique et amicale); le deuxième but, celui de publier une revue annuelle de linguistique romane. Cette tradition a été maintenue et, abstraction faite de l'intervalle 1939-1945, à cause de la deuxième guerre mondiale, les congrès ont été organisés et la Revue a été publiée régulièrement.

Pendant les trois dernières années l'activité scientifique et administrative réalisée par le secrétaire de la Société, Martin-Dietrich Glessgen, a été particulièrement riche et importante.

Grâce au *travail* du bureau, la Société dispose maintenant d'un site web, donc d'une présence sur internet, où se trouvent les noms et les adresses des membres, l'histoire de la société et les actualités, ainsi que les modalités d'inscription, très simplifiées.

Les 6 fascicules de la *Revue de Linguistique Romane*, parus depuis le congrès d'Innsbruck, constituent d'un côté le meilleur et le très concret témoignage de l'intérêt des membres de la Société pour notre discipline; et de l'autre, ils montrent clairement l'intégration de la

linguistique romane dans les courants actuels de la linguistique générale, qui, dans le large cadre de la pragmatique, a retrouvé la diachronie, a augmenté l'intérêt pour toutes les formes de variation, et ne s'arrête plus aux aspects objectifs de la langue normée, se penchant avec grand intérêt sur les côtés subjectifs et cognitifs de la langue parlée et de la technique du dialogue.

Je me limite ici à un bilan très court et général: les contributions les plus nombreuses ont été dédiées au domaine gallo-roman (français, occitan et franco-provençal), suivies de très près de l'ibéro-roman (surtout espagnol et catalan), et, à une certaine distance, de l'italien. Des idiomes à locuteurs moins nombreux sont présents: le sarde, le ladin et le frioulan. Il est regrettable que le roumain ne soit représenté que par trois comptes rendus. Plusieurs contributions concernant le français et l'espagnol quittent notre vieux continent européen et s'occupent de la *Romania Nova*.

Comme la linguistique et la philologie sont indissociables (ainsi que le montre le titre de nos Congrès), de nombreux articles et comptes rendus sont consacrés à la lexicographie (électronique), aux éditions critiques, aux *scriptas*, et en général à la philologie sous ses différents aspects.

Comme *ancillae philologiae* sont bien représentés les atlas linguistiques et aussi les corpus et les bases de textes informatisés.

Les préoccupations de linguistique générale, exemplifiées par le passage du latin aux langues romanes, voient le jour dans l'article à caractère panroman de Lorenzo Renzi sur la flexion casuelle des pronoms. Appliquée au français, la contribution d'Anthony Lodge nous offre un aperçu sur le problème de la standardisation et de la norme, et celle de Harald Völker sur la linguistique variationnelle. Des débats théoriques portent sur le problème du latin global et du protoroman.

En citant l'article enthousiaste et plein d'humour de Fernando Sánchez Miret *Los complejos de la romanística y sus consecuencias para la investigación* je passe au deuxième thème que je me suis proposé pour cette modeste allocution: la situation actuelle de la linguistique romane.

Pourtant avant de l'aborder je voudrais porter à la connaissance de tous les romanistes ici présents que l'initiative d'Alberto Varvaro, faite à l'assemblée d'Innsbruck et soutenu par Emilio Ridruejo, a été fructueuse.

Pendant dix jours au mois de juin de 2008, 2009 et 2010 une école d'été romane a été organisée par Alberto Varvaro à Procida, dans la baie de Naples, pour 15 participants (doctorants, chercheurs, assistants) de presque tous les pays de langue romane (malheureusement à l'exception de la France) qui ont participé aux cours, donnés par nos collègues compétents pour les thèmes choisis. Les jeunes participants ont eu l'occasion à la fin du cours de parler de leurs thèmes de recherches, de doctorat ou d'habilitation.

Nous espérons que nous aurons la possibilité de continuer cette initiative pour laquelle, au nom de la Société, je remercie vivement notre ami Alberto Varvaro.

Un autre succès de notre discipline a été enregistré par le projet franco-allemand DERom (*Dictionnaire étymologique roman*) présenté *in ovo* au congrès d'Innsbruck, dont les directeurs sont Eva Büchi (Nancy ATILF) et Wolfgang Schweickard (Université de la Sarre). Une équipe de 35 romanistes de sept pays de langue romane travaille à la rédaction d'un grand dictionnaire étymologique roman. Et je me permets de féliciter en votre nom les organisateurs de ce projet: Eva Büchi et Wolfgang Schweickard.

Les congressistes intéressés par ce thème sont invités, pendant ce congrès même, à participer à la table ronde.

Dans le même cadre a été organisée à Nancy au mois de juillet 2010 une école d'été de lexicographie romane, avec la participation de 42 inscrits, dont, il faut le souligner, plusieurs français, initiative qui a été couronnée d'un grand succès.

Il est réjouissant de savoir que dans différents pays de la Romania on est préoccupé du sort de la linguistique romane, mais il serait profitable pour notre société, qui est le plus grand organisme, à diriger ses efforts vers le développement de la romanistique, qu'elle soit tenue informée des manifestations scientifiques qui s'occupent de la même discipline.

C'est ainsi que la Société regrette beaucoup que, par manque d'information, elle n'ait pas été représentée officiellement au colloque de Santiago de Compostella de novembre 2008, *Por que facer Lingüística Románica no século XXI?*

Je passe à mon deuxième thème: la situation actuelle de la linguistique romane. Eh bien, elle est *excellente*... quant aux possibilités de recherche. Je passe sur les données objectives qui ont toujours existé, comme l'abondance de textes anciens pour la grande majorité des langues, la très bonne connaissance du latin écrit sous sa forme littéraire, mais partiellement aussi sous sa forme courante. Ceci n'est que le point de départ. Par les portails largement ouverts de la linguistique historique et variationnelle, des mondes nouveaux se présentent aux chercheurs de notre discipline: la grande *Romania Nova*, y compris la *lingua franca* ou les *linguae francae*, qui rendaient possible la compréhension entre les peuples du Moyen Âge: comme le français du Levant (cf. les travaux de Laura Minervini sur *Le français dans l'Orient latin* (XIII-XIVe s.)), ou bien le français sous forme de l'anglo-normand (cf. certains travaux de David Trotter, par exemple dans la revue *Médiévales* en 2003). Et puis il ne faut pas oublier les langues créoles. Ces études font partie du grand intérêt actuel pour le multilinguisme et le contact entre les langues.

Si l'accroissement des données se développe d'une façon inouïe, il évolue simultanément avec les différents outils électroniques, extrêmement précieux, qui sont mis à notre disposition, textes et dictionnaires informatisés et les différents corpus tant écrits qu'oraux.

Les résultats de cette situation optimale pour de nouvelles recherches passionnantes se sont concrétisés partiellement durant les trois années qui ont suivi notre dernier congrès, entre autres, par la parution d'importants livres, manuels et encyclopédies de linguistique romane.

Je ne cite ici que l'essentiel: en 2007 le grand manuel de *Linguistique romane* de Martin-Dietrich Glessgen, le manuel collectif de José Enrique Gargallo Gil et Maria Reina Bastardas; en 2008 le troisième volume de l'encyclopédie monumentale *Histoire linguistique de la Romania*, le volume Holtus et Miret, *Romanitas - filologia románica-romanística*, dans les Beihefte de la ZrPh, et j'ajouterais aussi l'excellent manuel de Georg Bossong, *Die romanischen Sprachen*.

Enfin, comme vous le verrez à l'exposition des livres, l'équipe d'Innsbruck, en très bonne collaboration avec les éditions Niemeyer-Walter De Gruyter, met à votre disposition, dès maintenant, les sept volumes qui comprennent plus de 500 communications du congrès de 2007.

Pourtant, il faut le reconnaître, il y a une difficulté qu'il nous faudra surmonter. Autant la recherche est attrayante et avantageuse, autant l'enseignement (et donc l'avenir, notre *Nachwuchs* et succession) pose des problèmes. Après Bologne les difficultés ont encore augmenté.

C'est à chaque professeur de langue romane de trouver le moyen pour faire connaître aux étudiants combien peut être intéressante la comparaison des langues romanes, quel avantage présente aujourd'hui la connaissance d'encore une autre langue romane! Il semble que ce sont les masters qui devraient de nos jours permettre de programmer au moins un enseignement de linguistique romane qui puisse embrasser plusieurs langues romanes.

Les projets de l'UE, comme Erasmus et autres, entre pays de langues romanes, aident implicitement à éveiller l'intérêt des jeunes pour d'autres langues néolatines. Les séminaires sous forme d'excursions culturelles et linguistiques sont aussi très utiles.

En introduisant dans l'enseignement d'une langue romane des exemples d'une ou de plusieurs autres langues sœurs vous éveillerez sûrement l'intérêt d'au moins un étudiant. En allant du vocabulaire à la grammaire et non inversement le succès est garanti. (Je le sais par ma propre expérience.)

Evidemment tout dépend du professeur. Permettez que je cite ici un proverbe roumain qui dit: *Dobitocul sfințește locul*. «C'est l'individu qui sanctifie l'endroit». C'est lui qui est l'agent initiateur. Soyez-le donc! Engagez-vous pour notre cause!

Et je termine en changeant un peu le texte de la fin d'un article de Fernando Sánchez Miret, cité plus haut, qui à son tour a réécrit un passage de Cyrano de Bergerac:

Faites de la romanistique avec une voix qui vibre!

Vous permettrez que j'ajoute deux tout petits points.

Je vous remercie d'avoir eu confiance en moi en me désignant comme présidente de notre société. Je peux vous assurer que j'ai fait de mon mieux pour justifier cette confiance.

Je souhaite pour chacun de vous que les journées du congrès soient chargées de science et d'amitié.

Sentez-vous en famille!

Soyez les bien venu(e)s!

Al centre, Emili Casanova, del Comité Organitzador del Congrés, amb Antoni M. Badia i Margarit, degà dels congressistes (a l'esquerra) i Joan Veny (a la dreta).

Max Pfister i Gerold Hilty. En segon pla, darrere Colón, Martin-D-Gressgen i Maria Iliescu, Secretari i Presidenta, respectivament, de la SLR.

Esteban Morcillo, Rector de la Universitat de València, conversa amb Maria Iliescu, presidenta de la SLR. A l'esquerra, asseguts, Antoni M. Badia i Margarit i Cesáreo Calvo, co-organitzador del Congrés.

Antoni M. Badia i Margarit i Germà Colón

D'esquerra a dreta: Esteban Morcillo, Rector de la Universitat de València, Manuel Pérez Saldanya, Germà Colón i Antoni Ferrando (AVL-UV).

El Paraninfo de la Universitat de València durant la inauguració del Congrés.

Foto de grup dels congressistes a la porta de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació.

Discours à l'inauguration du Congrès

Madame la Présidente de la Société Internationale de Linguistique Romane et du XXVIe Congrès de Linguistique et Philologie Romanes, qui se tient aujourd'hui dans cette Université de València.

Tout d'abord, je vous avoue, qu'à mon avis, je ne suis pas la personne appropriée qui justifie sa présence ici et, plus grave encore, qui s'assoie à y prendre la parole pour vous dire «bon jour». C'est modestement que je me présente comme un universitaire qui, au moins, a travaillé sur le sujet et avec les auteurs de ce Congrès. Je vais vous citer trois petits exemples sur ma situation personnelle.

1) Le premier. Je n'ai jamais joué avec la date de ma naissance. Simplement, je n'acquis un trente (30) mai. C'est tout. Mais non! Ce n'est pas tout. Oui: mes amis ont découvert que cet événement m'est arrivé pendant l'année courante, c'est-à-dire: l'année 2010. Cela signifie qu'il y a trois mois j'ai obtenu la catégorie d'avoir quatre-vingt-dix ans. Est-ce que cela n'est pas un fait remarquable dans la vie d'une personne?

2) Deuxième exemple. Un second mérite qu'on m'attribue est que, aujourd'hui, je suis le congressiste le plus âgé dans cette salle. (Excusez-moi: je n'ai pas consulté vos fichiers de la police, mais on me l'a raconté à l'administration). Dans ce cas, cela ne laissait pas d'avoir une petite valeur au moment de prendre en considération une personne comme celle qui vous parle.

3) Et finalement, le troisième exemple. En 1953, nous avons eu, pour la première fois, en Espagne (et précisément à Barcelone), la réunion du Congrès de Linguistique et Philologie Romane. C'était le IVe Congrès. Depuis le premier moment, je craignais que la présidence active de ce Congrès allait tomber sur mes épaules, ne pas comme un honneur, mais comme une réalisation obligée. Oui, bien sûr. J'y ai mis les *épaules* et la *tête*.

Il y avait des circonstances historiques qui m'amenaient à accepter la direction de ce Congrès de 1953. Et surtout des circonstances personnelles.

D'une part, j'étais un homme d'une trentaine d'ans qui ne méconnaissait pas la matière et, de l'autre, qui avait réussi à faire venir au Congrès le romaniste suisse Walther von Wartburg (1888-1971), dont je vais parler dans quelques instants. À vrai dire, mon souci n'était pas l'organisation matérielle du Congrès, mais oui son contenu théorique ou, si vous voulez, l'idéal de ce Congrès. Pour cela, je n'avais pas oublié le discours par lequel notre Collègue von Wartburg avait clos le Congrès barcelonais de 1953. Maintenant, je me permets de citer quelques petits fragments du texte de cet éminent romaniste, en faisant allusion à plusieurs de ses Congrès ou de ses conférences.

Ce qui a frappé von Wartburg, depuis le premier moment, c'était l'ardeur au travail qu'il a trouvé chez ses disciples. Cette ardeur a montré avec quel amour, avec quel dévouement on poursuivait les recherches dans nos petites communautés (c'était ainsi qu'il s'exprimait, en

parlant avec ses disciples). J'ai pu constater avec joie que le zèle déployé et la foi n'ont pas diminué depuis les beaux jours du premier Congrès de Linguistique Romane, qui avait eu lieu à Dijon en 1928. À partir de ce moment là, les jeunes s'y étaient maintenus à la limite d'âge ou à peu près. Ceux qui avaient connu ces jours-là, se rappelaient le sentiment de fraternité qui nous animait en face de la tâche commune, celle d'éclaircir de plus en plus les arcanes des langues romanes. Nous rentrions, la joie au cœur et avec la décision bien raffermie de donner tous nos efforts à cette tâche qui nous fascinait. Nous comptons *alors* sur une continuité presque illimitée de nos recherches. Les nouvelles générations d'*aujourd'hui* (ici von Wartburg pensait déjà, donc, à 1953) n'ont pas failli à notre espérance, et c'est beaucoup, car la situation générale, comme les circonstances, ne sont pas faites pour créer cette atmosphère de sérénité propice à une vie d'études. Jusqu'ici, c'est Walther von Wartburg qui nous a parlé.

Qu'est-ce qu'il faudrait dire aujourd'hui, en 2010, en ce qui concerne l'inexistante «atmosphère de sérénité» dont nous parlait lui-même, il y a autour de 50 ans?

Je ne viens pas de mentionner le Congrès de Barcelone de 1953, à cause de ma ville natale. Non. Je le cite parce que mon ami Wartburg y a prononcé l'inoubliable discours de clôture, dont la lecture (10 avril 1953) continue toujours à être recommandable.

Je voudrais vous dire encore quelques petites choses. Nous devrions approfondir sans cesse nos connaissances personnelles. Étant donné que nos spécialités –les vôtres et la mienne– sont les langues et les littératures romanes, dont nous savons, presque sans effort, un nombre considérable de détails, il ne faudrait pas que vous considériez avoir terminé votre travail avant que vos collègues (qui s'occupent des langues plus rares et moins connues que les vôtres). Au contraire. Je suis de l'avis que personne n'arrivera jamais à commenter tout ce qu'on peut dire de n'importe quelle langue existante. Je vous assure que je parle par expérience.

Pensez, par exemple, aux petites nuances qui séparent les expressions des «personnes» (disons) «grammaticales»: 1) selon le *temps* («une lettre de notre grand-père écrite il y a 50 ans»), 2) selon l'*espace* («un livre publié par un ami qui habite à 200 kilomètres d'ici»), 3) selon l'*imagination* («un poète qui attribue à un mot un signifié qu'on ne comprend bien, qu'indirectement»), 4) selon l'*usage* («lors qu'un ouvrier applique à un outil un nom qui ne connaissent que ses camarades de travail»), etc.

Il va sans dire que maintenant nous pourrions créer des douzaines d'exemples. Cela serait le cas des adjectifs comme *archaïque* ou «(récemment) *acquis*» (ou semblables), ou la création de véritables disciplines linguistiques, telles que 1) *sociolinguistique* ou 2) *linguistique cognitive* et tant d'autres.

Sans doute, je vous ai fatigué en vous rappelant des moments vécus par moi-même et que je n'oublierai jamais. Mais, si je parle avec les étudiants qui m'écoutent et qui se sentent obligés à prendre en considération le futur de notre métier (excusez-moi: de *votre* métier), je dois reconnaître que nous avons surpassé toute une méthodologie en établissant la distension entre «grammaire» et «linguistique».

Je vous dirai encore, déjà pour en finir, que je suis très content d'avoir pu assister à cette séance, qui 1) recueillera le passé, 2) diffusera le présent et 3) annoncera le futur des langues et des littératures qui restent fidèles à la vieille culture de Rome.

Merci et au revoir, chers amis.

València, le 6 septembre 2010

Paraules d'obertura del Magnífic Rector de la Universitat de València

Senyora Presidenta de la Societat de Lingüística Romànica i Presidenta del Congrés, Senyor Director General de Política Científica, Senyor Vicepresident de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, Senyor Vicerector de Cultura, Senyora Degana de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, Senyor President d'honor del Congrés, senyores i senyors:

La Universitat de València es complau a acollir enguany el XXVIe Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques. És per a nosaltres un honor que se celebri el Congrés en l'espai del nostre Estudi General, el nom que va adoptar amb motiu de la seua creació (1499) i que ara conservem en record d'aquella efemèrides, ja que ens recorda uns moments àlgids de la cultura valenciana, com són la primera edició d'una versió de la *Bíblia* en llengua romànica, la traducció atribuïda a fra Bonifaci Ferrer (1478), o l'edició del *Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell, un del cims de la narrativa romànica. Una Universitat que té com un dels seus timbres d'honor la conservació d'una part important de la biblioteca d'Alfons el Magnànim (1416-1458), i la presència d'antics estudiants pioners dels estudis lingüístics i gramaticals com Lluís Vives, Gregori Mayans o Vicent Salvà.

Ara, més de cinc segles després, la Universitat de València pot enorgullir-se de comptar amb una potent i jove Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, que professors com Sanchis Guarner, Joan Oleza, Ángel López, Emilio Ridruejo, Antonio Melero, Antoni Ferrando, Jenaro Talens, Albert Hauf, Teresa Echenique, Antonio Briz, i els seus deixebles, han aconseguit elevar a nivells internacionals, i que a través dels seus departaments i de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, ha reeixit a organitzar aquesta magna trobada internacional, amb l'assistència de més de 1000 congressistes. Una trobada que pretén donar a conèixer els resultats de recerques capdavanteres en filologia i lingüística romànica i que aspira a potenciar unes noves visions de la romanística, en què el fet lingüístic s'aborda sobretot com un fet comunicatiu i com un fet social en permanent evolució i relació amb el seu entorn. Només des de l'íntima i contínua convivència i simbiosi entre l'estudi de les llengües filles de la mare llatina es poden obtindre fruits duradors i perennes, ja que l'estudi d'un fenomen lingüístic particular al si de la Romània, vist en l'espill i perfil de les altres llengües, és la manera millor de treballar científicament aquesta disciplina.

La Universitat de València valora molt la seua Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació perquè és l'encarregada d'estudiar les nostres llengües, especialment el nostre valencià, anomenat també acadèmicament llengua catalana. Com a universitat arrelada al seu medi no pot desatendre l'estudi i difusió del valencià, que actua com aquest congrés revalorava davant de la societat perquè la vostra presència, la de tants estudiosos de primera fila, ha de fer i fa veure a tots la importància de la llengua, de les llengües com a instrument de comunicació, alhora que de sentiment i d'identitat. Combinar ciència i passió, com deia el

professor Badia i Margarit, el romanista més antic d'aquest Congrés i professor honoris causa per aquesta universitat, juntament amb el President d'honor del Congrés Germà Colón i del conferenciant de hui, Joan Veny, és l'única medicina contra la intolerància lingüística i contra l'abandó de llengües minoritàries i minoritzades com la nostra. L'exemple d'aquests doctors honoris causa més els d'altres filòlegs també honoris causa per la nostra universitat, com Rafael Lapesa i Manuel Alvar, valencians de naixement, Josep Gulsoy i Joan Coromines, valencians d'adopció, i Alan Deyermond, és el far per on la nostra universitat solca els amors de la ciència filològica.

Com a professor de Medicina i usuari del llenguatge científic tinc present sempre que la llengua és un instrument bàsic per a qualsevol ciència, ja que sense llengua no es pot concebre ni comunicar res. Per això aprecie molt la importància d'un congrés internacional com aquest, que situa la nostra universitat un poc més alt en el panorama científic internacional, que motiva els professors d'altres facultats a actualitzar-se en els temes lingüístics i que dins del compromís cívic de la nostra universitat es concreta en la formació d'un valencià científic, tècnic o jurídic.

Estic convençut que durant aquesta setmana les seues sessions serviran també per a afavorir uns contactes fructífers entre els estudiosos de les llengües romàniques dels cinc continents del nostre planeta. Més encara, els organitzadors del Congrés han previst una atapeïda gamma d'activitats i possibilitats de lleure perquè els seus assistents puguin gaudir de la bellesa de la ciutat de València, dels paisatges del seu entorn geogràfic i de l'encant de les seues seductores platges, que faran més agradable una estada que voldriem que fos inoblidable en tots els aspectes. El Congrés servirà també perquè els seus assistents puguin conèixer millor els aspectes més diversos de la cultura valenciana, no solament en termes d'història, monuments, tradicions, llengua i literatura, sinó en termes de gastronomia i tracte humà amb els seus habitants, proverbialment tinguts com a comunicatius i alegres. Per això la gran importància que li donem a l'exposició en realitat augmentada del nostre país "València: terra de comarques, diàlegs amb el patrimoni", organitzada pel Vicerectorat de Cultura, que inaugurarem després, que els permetrà amb una pionera tècnica assajada pel nostre Institut de Robòtica conèixer totes les meravelles de València, els nostres paradisos trobats.

La Universitat de València vol agrair a totes les institucions que fan possible la celebració d'aquest Congrés la seua contribució a l'èxit dels seus objectius. Particularment, voldria destacar el suport d'institucions com la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana (el nostre govern regional), la Diputació de València (el govern provincial), l'Ajuntament de València (el govern local), l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i totes les institucions que han fet possible aquesta trobada, on destacarem Linguamon o Casa de les Llengües i l'editorial Barcino, editora d'Els Nostres Clàssics. Però, sobretot, vull remarcar la meua gratitud a la Comissió organitzadora del Congrés, que s'ha abocat a treballar de valent per aconseguir que el vostre sojorn siga ben profitós.

Deixeu-me acabar les meues paraules amb el desig que gaudiu plenament de la vostra estada i de l'enriquiment intel·lectual que comportarà la vostra participació en el Congrés, de manera que siguen un record inesborrable en les vostres vides i un esperó perquè torneu a visitar-nos. Un desig que faig extensiu als vostres acompanyants i que m'agradaria que, de retorn als vostres països, poguéreu encomanar, apegar o transmetre als vostres col·legues, familiars i amics.

Discours de clôture du Président de la Société de Linguistique Romane

Chères consœurs, chers confrères, chers amis,

Je vous remercie de vos suffrages avec reconnaissance et émotion. Ma reconnaissance est d'autant plus vive qu'à me remémorer la liste de mes prédécesseurs, j'ai bien conscience de devoir vos voix avant tout à ma longue fidélité à la Société et à sa *Revue*, depuis les années 1970, puis 1990, lorsque j'ai eu le privilège de seconder Gilles Roques, alors secrétaire-administrateur.

Ma première tâche sera, bien entendu, de collaborer le plus étroitement possible avec l'équipe organisatrice dans la préparation du prochain congrès de Nancy, tout en laissant la plus grande autonomie au comité d'organisation. Étant donné l'esprit de clarté et de rigueur de Mme Éva Buchi, je ne doute pas que la tâche ardue de préparation du congrès sera aussi un plaisir. Je voudrais exprimer d'ores et déjà la reconnaissance particulière des romanistes français à Mme Maria Iliescu et à Jean-Marie Pierrel dont l'esprit d'initiative et de décision va permettre à la France d'accueillir notre prochain congrès.

De manière plus générale, je m'appliquerai à «grouper les romanistes», selon une expression à laquelle tenaient Pierre Gardette et Georges Straka. Cette tâche se présente naturellement sous trois dimensions: diachronique, diatopique et diastratique, mais également sous l'aspect «diaméthodique».

L'aspect diachronique me semble le plus important. De nombreux jeunes savants ont fréquenté notre congrès de Valence. Je voudrais dire aux plus jeunes d'entre vous qu'ils ont, mais aussi qu'ils doivent prendre toute leur place dans notre Société, et qu'ils ne doivent pas hésiter à proposer à la *Revue* le meilleur de leurs productions. Le comité de rédaction n'est pas là pour les «évaluer», mais –au cas où le besoin s'en fait sentir– pour les aider à progresser, de manière confraternelle, et non paternaliste. À l'autre bout de la chaîne des générations, je voudrais aussi lancer un appel aux plus éminents de nos maîtres pour qu'ils n'hésitent pas –eux non plus!– à fournir des articles: notre revue leur est ouverte.

En ce qui concerne la relève, je voudrais souligner un aspect nouveau très positif de nos activités: la tenue de trois écoles d'été en 2008, 2009 et 2010. Ces écoles sont si bien entrées dans les mœurs que notre Assemblée générale n'a pas, si j'ose dire, suffisamment insisté sur cet aspect. Que soit en tout cas chaleureusement remercié Alberto Vàrvaro pour cette initiative! L'expérience mérite pleinement d'être poursuivie. Nous formaliserons sous peu notre accord à ce sujet.

Au plan diatopique, nous avons pris en Assemblée générale des mesures afin d'élargir la Société et la diffusion de sa revue vers toute une série de pays. J'espère que nos sociétaires qui entretiennent des relations avec certains de ces pays (je pense, par exemple, à l'Afrique francophone) auront à cœur de nous aider à concrétiser cette orientation.

J'ai mentionné à l'instant, *cum grano salis*, le plan diastratique et voici en quel sens. Je voudrais marquer que la Société de linguistique romane est une compagnie de savants, dotée de sa propre logique, distincte de la logique strictement universitaire, et que, dans son cadre, nous sommes *confrères* et *consœurs*. Ces mots recèlent un programme et nos fonctionnements se doivent d'être le plus possibles confraternels et égalitaires. En ce qui concerne, justement, nos fonctionnements, si les congrès sont évidemment les temps forts de nos activités, je voudrais rappeler que, dans l'intervalle, les adhérents ont le droit de faire part au secrétaire-administrateur ou au président de leurs avis et, mieux encore, de leurs suggestions. Il en sera tenu compte. Je compte user moi-même de ce droit pour soumettre au bureau quelques propositions visant à améliorer le déroulement de nos assemblées générales.

Au plan «diaméthodique», nous sommes tous convaincus que la diversité et la combinaison des approches et des points de vue est la condition même du progrès de nos études et l'une des caractéristiques les plus précieuses de la tradition romaniste. Linguistes et philologues, diachroniciens et synchroniciens, linguistes de la phrase et linguistes du mot ont vécu et doivent vivre en bonne entente dans notre société.

Cette remarque me permet une transition aisée avec un autre point sur lequel j'aimerais appeler votre attention. La table ronde sur les revues et la table ronde sur les sociétés d'études romanes, singulièrement l'intervention de Hans Gæbl, nous ont permis de mieux percevoir le monde monocore qu'on nous prépare: méthode unique pour pensée unique, langue unique (le globiche), le tout enveloppé sans un anonymat dictatorial. «Diversité» partout (dans le discours), diversité nulle part (dans les faits). Cette grave menace heurte de plein fouet toutes les valeurs inhérentes à notre Société depuis sa renaissance à Barcelone en 1953, notamment notre engagement en faveur de la diversité des méthodes et des points de vue, notre attachement à la diversité des langues que nous étudions (ainsi que l'a dit Martin Glessgen, le latin possède la même importance épistémologique que le français) et la diversité de nos propres moyens d'expression, du français au catalan, à l'italien et à l'espagnol (pour prendre l'exemple des deux tables rondes mentionnées plus haut) ou à tout autre idiome roman.

Baucoup de variétés romanes sont, nous le savons, depuis longtemps menacées de mort. Mais aujourd'hui toutes les langues romanes sont menacées au moins comme langues scientifiques et, en ce qui nous concerne, comme métalangues. Des deux tables rondes déjà évoquées a émergé l'idée d'une riposte coordonnée des principales revues de linguistique et de philologie romanes, d'une part; d'un rapprochement entre les différentes sociétés savantes d'études romanes (sans exclure, je pense, les sociétés de linguistique *tout court* d'expression romane), d'autre part. Comme il a été dit à la table ronde d'hier: l'union fait la force; on nous a aussi parlé de l'exemple des revues d'histoire des sciences. J'espère vivement que les réponses pratiques qui ont été esquissées à Valence ne resteront pas lettre morte. En tout cas, notre revue et notre Société seront prêtes à participer à tout regroupement et à toute action coordonnée pour la défense des études de linguistique et de philologie romanes et, en dernière instance, des langues que nous étudions. Je me permets dès à présent de vous suggérer un geste simple individuel de résistance passive: ne pas fournir de résumés en anglais quand l'emploi de cette langue est rendu obligatoire et ne résulte pas d'un libre choix.

C'est aujourd'hui la diversité linguistique et, en définitive, la diversité des cultures, c'est notre pluralisme, c'est notre esprit de *conviventia*, c'est notre conception de l'égalité des langues, c'est le modèle de la *meseta* (contre celui de la pyramide), qu'il convient de défendre

contre l'hégémonisme. Dans ces circonstances nouvelles et dangereuses, j'en appelle et je vous appelle, en reprenant une expression employée par Walter Meliga, à davantage encore de conscience romane!

Il me reste deux actes de langage à accomplir. D'abord un acte de gratitude: je remercie en votre nom Mme Maria Iliescu pour tout le travail qu'elle a accompli avec ferveur en faveur de notre société. Puis la profération de l'énoncé performatif que vous attendez de moi: je déclare clos le XXVIe Congrès international de linguistique et de philologie romanes.

Panoràmica del Paraninf de la Universitat de València en la Inauguració del Congrés.

Germà Colón presenta Antoni M. Badia i Margarit abans del seu parlament als congressistes durant la inauguració del Congrés.

Cròniques

València tanca amb èxit el congrés de Romanística amb un miler de participants, 800 comunicacions i un ample ressò mediàtic

La ciutat de València, un dels punts clau per al desenvolupament de la llengua catalana al llarg de la història, ha sigut el lloc triat per a la celebració del 26é Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques. Organitzat per la prestigiosa Société de Linguistique Romane (SLR), aquest congrés suposa el major esdeveniment a nivell mundial al voltant de l'estudi de les llengües romàniques, un dels principals patrimonis lingüístics i culturals de la Humanitat. Per això, a la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València es van aplegar gairebé un miler d'especialistes de tot el planeta, la qual cosa va deixar més de 800 ponències, comunicacions i taules redones així com la creació d'una biblioteca de vuit centenars de volums amb les principals obres dels experts.

El congrés, encapçalat per la presidenta de la SLR, Maria Iliescu, i coordinat pel professor de Filologia Catalana de la Universitat de València, Emili Casanova, va comptar amb la participació dels principals noms de la Romanística internacional, com Martin D. Glessgen (Universitat de Zuric), qui va exercir com a secretari. De la mateixa manera, experts com Joseph Gulsoy, Joan Veny o Germà Colón van formar-ne part del comitè d'honor.

Del 6 a l'11 de novembre de 2010, València va prendre el relleu de la ciutat austríaca d'Innsbruck, on es va celebrar l'anterior congrés en 2007. Així doncs, la SLR va triar la capital valenciana per a continuar amb el treball encetat a Àustria, mitjançant una estudiada preparació del congrés que va incloure, fins i tot, diverses visites prèvies de Maria Iliescu, així com del vicepresident de la SLR, Lorenzo Renzi, i un dels seus vocals, l'espanyol Fernando Sánchez Miret, a la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la UV per a tancar tots els detalls.

La importància de la reunió queda reflectida en l'ample ressò que el congrés va tindre als mitjans de comunicació, tant estatals com locals. Així, diaris com *El País*, *El Mundo* o *Levante*, emissores de ràdio com la *Cadena SER*, mitjans digitals com *Vilaweb* o *L'Informatiu* i televisions com *TV3* o *Canal 9* van informar de la reunió al llarg de tota la setmana, dedicant-hi diversos espais en informatius i fent reportatges sobre les comunicacions més destacades. De fet, un dels actes que més va interessar els mitjans va ser l'acte inaugural, amb la participació de tres *pares de la filologia* –tal com els van qualificar els periodistes– com el valencià Germà Colón, el mallorquí Joan Veny i el romanista de major edat i ex president de la SLR, el català Antoni Maria Badia i Margarit.

Els mitjans de comunicació es van interessar especialment per les opinions dels experts al voltant de la llengua catalana, la qual cosa va deixar en evidència un altre dels mèrits dels 26é Congrés de Romanística València 2010: en celebrar-se en aquesta ciutat, els experts van poder viure *in situ* la realitat local del català al País Valencià, un dels temes més apassionants dins la ciència que estudia les llengües romàniques. De fet, el mateix coordinador del congrés, Emili Casanova, va destacar que els diversos actes celebrats han permés «donar importància» al valencià, és a dir, la varietat del català que es conrea en aquestes contrades.

La ponència inaugural del congrés va anar a càrrec de Joan Veny, filòleg prestigiós, gran dialectòleg i doctor *honoris causa* per la Universitat de València, entre altres mèrits, qui va

encetar la reunió amb una lliçó titulada *Circulacions lingüístiques de la Romània*. Davant dels principals lingüistes i romanistes a nivell mundial, el romanista mallorquí va instar a «no obrir les portes indiscriminadament» a la inclusió de mots estrangers i ha destacat el perill que pateixen les llengües romàniques de ser «arrossegades per l'anglès». Veny va posar com a exemple algunes paraules d'origen forà que, bé de forma directa o bé mitjançant l'anglès o el francès, han penetrat a la resta d'idiomes, como ara falàfel, talibà, burca (àrab), sake, sudoku, judo (japonès), litxi, wok (xinès), ioga (sànskrit), txeca, nomenclatura (rus) o, més recentment, vuvuzela (zulú). L'expert també va utilitzar els seus amplíssims coneixements del català per explicar alguns occitanismes, gal·licismes, aragonesismes i castellanismes que, actualment, viuen dins d'aquesta llengua. Davant d'aquesta situació, Veny va demanar que, abans d'acceptar un mot extern, els lingüistes han de cercar una alternativa pròpia dins la llengua, tot i que va admetre que aquesta pràctica «és molt difícil», ja que la influència dels mitjans de comunicació i la puixança de l'anglès dificulta aquesta operació que obliga les llengües romàniques a articular fórmules per incorporar els neologismes d'una forma controlada, «amb informes meticulosos d'especialistes».

L'aportació de Veny va ser la primera d'una extensa nòmina d'experts que, durant una setmana, van convertir València en la capital mundial dels estudis de romanística. A més a més de la ponència del dialectòleg mallorquí, la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la universitat valenciana va comptar amb les lliçons de Jean-Pierre Chambon (Université de Paris-Sorbonne), amb el títol de *Étymologie lexicale, étymologie onomastique: quoi de neuf*, i de Concepción Company (Universidad Nacional Autónoma de México), amb la ponència que duia per títol *Reanálisis, ¿mecanismo imprescindible de la gramaticalización? Una propuesta desde la historia del objeto indirecto en español*.

Les lliçons que van completar l'excel·lent nòmina de ponències del congrés van ser *Le francoprovençal, laboratoire des virtualités linguistiques de la Romania occidentale*, a càrrec d'Andres Kristol (Université de Neuchâtel); *La textualidad de los documentos de los romances primitivos*, de Wulf Oesterreicher (Universität de München); *Le roumain, un défi pour les romanistes?*, de Sanda Reinheimer-Ripeanu (Université de Bucarest); *Metafonía y diptongación en la Romania*, impartida per Fernando Sánchez Miret (Universidad de Salamanca); *Decomposizioni e ricomposizioni di paradigmi: I pronomi personali delle lingue romanze tra morfologia e sintassi*, de Rosanna Sornicola (Università di Napoli Federico II); *Lingua, coesao social e planificação da cultura: o caso galego*, d'Elías Torres (Universidad de Santiago de Compostela); i *Une rencontre germano-romane dans la Romania Britannica*, a càrrec de David Trotter (University of Aberystwyth).

De la mateixa manera, les diverses taules redones que es van celebrar al llarg de la setmana també van fer aportacions molt interessants al camp dels estudis romanístics. Una de les més concorregudes, i que també va tindre repercussió als mitjans de comunicació, va ser la que portava per títol *Implicacions pràctiques de les llengües romàniques*, coordinada pel professor Àngel López (València) i en la qual van participar Henri-José Deulofeu (Aix-en-Provence), Covadonga López (Universidad Complutense de Madrid), Esteve Clua (Universitat Pompeu Fabra – Barcelona) i Xavier Lamuela (Girona). En aquest acte, es va tractar una situació lingüística molt comuna a la Romània com el sesquilingüisme, així com la possibilitat de traure'n profit.

Els experts van apuntar que la similitud entre les diverses llengües romàniques pot permetre, amb un enfocament correcte dels estudis de llengua, la intercomprensió entre els diversos parlants d'idiomes fills del llatí. Això, permetria a les diferents llengües romàniques (francès, portuguès, italià, romanès, castellà, català, gallec, etcètera) convertir-se en un mercat homogeni de 800 milions de parlants, preparat quantitativament i qualitativa per a competir amb la puixança del xinès (1.500 milions de parlants) o l'anglès (350 milions); de fet, els especialistes van apuntar que els diversos dialectes que composen la llengua xinesa són més diferents entre sí que les llengües romàniques, la qual cosa permet que el sesquilingüisme no siga cap utopia.

Una altra taula redona va analitzar *La vehiculació de la romanística a través de les revistes*, sota la coordinació d'Emili Casanova (Universitat de València) i de Martin Glessgen (Zurich), i amb la participació de Gunther Holtus (Zeitschrift für Romanische Philologie-Goettingen), Gilles Roques (Revue de Linguistique Romane-Paris), Pilar García Mouton (Revista de Filología Española-Madrid), Alberto Varvaro (Medioevo Romanzo-Napoli) i el mateix Joan Veny (Estudis Romànics-Barcelona). Per la seua banda, la taula *100 anys d'etimologia romànica: el REW de Meyer-Lubke: 1911-2010*, coordinada per Max Pfister (Saarbrücken), va comptar amb la presència de Germà Colón (Basilea-IEC), José Antonio Pascual (Madrid-RAE), Maria Iliescu (Innsbruck), Éva Buchi (Nancy) i Maria Reina Bastardas (Barcelona).

A més a més de les ponències i les taules redones, amb l'objectiu de distribuir les nombroses comunicacions i facilitar-ne l'accés dels especialistes en funció dels seus interessos, el congrés es va dividir en 16 seccions, en funció dels diversos temes d'estudi. Així, la secció 1 va arregar tots els treballs al voltant de la descripció històrica i sincrònica de les llengües romàniques, amb especial atenció als aspectes fonètics i fonològics; la secció 2, per la seua banda, va incorporar totes aquelles comunicacions relacionades amb la morfologia i la sintaxi. El camp de la semàntica va quedar cobert en la secció 3, mentre que els experts en lexicologia i fraseologia van ser inclosos en la secció 4. La formació dels mots i els aspectes d'onomàstica, tant la toponímia com l'antroponímia, van quedar enquadrats, per la seua banda, a les seccions 5 i 6.

Com no podia ser d'una altra manera, en un congrés de filologia romànica celebrat a València, hi hagué una secció específica de sociolingüística (secció 7), una qüestió que ha vessat rius de tinta en aquesta banda de la Romània; de fet, una de les comunicacions que més va cridar l'atenció (i que malauradament no apareix a les Actes perquè la seua autora no va enviar el text) va ser la que analitzava l'estat actual del moldau, una variant del romanès reivindicada com a llengua diferenciada per certs sectors de la societat de Moldàvia, la qual cosa ha generat una situació semblant a l'existent amb el català al País Valencià. La secció 8, en canvi, va arregar els estudis al voltant dels aspectes diatòpics de les llengües romàniques, mentre que la secció 9 feia esment a les qüestions de pragmàtica.

Un dels grups de treball més seguits pels mitjans de comunicació va ser, precisament, la secció 10, dedicada a l'anàlisi del discurs –tant escrit com oral–, la conversa i la llengua dels periòdics, ràdios i televisions; alguns dels treballs, relacionats amb l'ús de la llengua per a manipular la informació, van trobar ressò en diverses publicacions, a més a més de mantindre l'altíssim nivell acadèmic de la resta de comunicacions. De la mateixa manera, la secció 12, dedicada als recursos electrònics en lexicografia, i la secció 13, centrada en la traducció automàtica de textos, també van suscitar un gran interès més enllà dels límits estrictes de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València.

La secció 11 va estar dedicada a la filologia i la lingüística dels textos i dels diccionaris de les llengües romàniques, mentre que la 14 va analitzar l'estat de les llengües criolles amb una base lèxica romanç i els diversos contactes lingüístics extra i intraromànics. Les dos darreres seccions (15 i 16) van aplegar els treballs al voltant del llatí tardà i el romànic primitiu, així com la història de la lingüística i de la filologia romàniques, respectivament.

Al marge de les qüestions estrictament acadèmiques, el 26é Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques també va servir perquè els experts conegueren un poc millor la realitat del País Valencià, així com la història, els costums i els indrets més representatius. Entre altres actes, els organitzadors van preparar diferents excursions temàtiques per a apropar-se a la figura d'autors valencians com Enric Valor, el poeta Miguel Hernández o el novel·lista i periodista Vicente Blasco Ibáñez. També es van preparar actes per a conèixer zones emblemàtiques, com l'Horta de València, un espai mil·lennari únic a tota Europa, o L'Albufera.

Pel que fa al vessant històric, també es van organitzar excursions per la capital valenciana, per a contextualitzar la figura de Sant Vicent Ferrer, el sant valencià més internacional i del qual diu la llegenda que dominava totes les llengües del món, i una eixida a Xàtiva, ciutat inevitablement vinculada a la família Borja, a la qual pertanyien els dos únics papes valencians: Aleixandre VI i Calixte III. Evidentment, en l'apartat gastronòmic, no van faltar diverses degustacions de plats típics, com ara la paella o l'orxata de xufa, la principal zona de conreu de la qual es troba a escassos quilòmetres de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València.

En definitiva, el Congrés va suposar tota una setmana exitosa dedicada al conreu i l'estudi de les llengües romàniques que, entre altres qüestions, ha posat el País Valencià i la llengua catalana en primera fila de la romanística internacional. Ara, toca començar a treballar de cara al 27é Congrés, on la ciutat de francesa de Nancy prendrà el relleu de la capital valenciana.

Bullirà el Congrés com la cassola en forn: el Congrés paral·lel

Perquè això era el nostre *Congrés*: un mar bullint d'activitats. Certament, no sabíem com encapçalar aquest article: *El paracongrés, Més enllà del Congrés, Encontres en el 26é Congrés...* Vam decidir al final inspirar-nos en la famosa frase que inicia un dels poemes més coneguts i sorprenents d'Ausiàs March. Perquè al capdavant, els organitzadors no concebien un Congrés de Romanística sense activitats paral·leles, sense propostes que anaven més enllà de les aules i de les comunicacions. No concebíem un congrés ple de comunicacions en fredes sales universitàries, amb actes protocol·laris necessaris, però freds. Necessitàvem alguna cosa més. Volíem ensenyar-los, explicar-los com era la nostra casa, la que durant uns dies seria la seua. Teníem més de mil persones que vindrien a València, una ciutat mediterrània amb un passat i una societat que volia presentar-se a aquella munió de gent que provenia de molts racons del món. Potser no ens coneixien, potser aquesta era una oportunitat única per explicar qui érem, com érem, què era el nostre país, els paisatges que el conformaven, els aliments que ens mantenien en vida, els lletraferits que produïen durant segles, les cultures que havien aixecat edificis, pintaven o esculprien, les músiques que havíem creat a través de centúries...

Aquells científics, aquells romanistes, respirarien València des de molts punts de vista: des de la filologia, des de la dialectologia, des de la romanística... però també des d'unes activitats culturals que a poc a poc van anar conformant-se i anaven omplint les hores d'uns congressistes que anaven coneixent-nos.

València ciutat és el cap i casal d'un territori molt interessant, un racó del món occidental allargassat amb mar i muntanyes. Amb una llengua romànica poderosa, compartida amb altres territoris de la Corona d'Aragó, com Catalunya i les Balears, València esdevenia l'any 2010 en punt de trobada d'erudits que volien tastar la seua gastronomia, llegir les seues literatures, contemplar els seus paisatges, bocabadar-se amb pobles peculiars, esmaperdre's amb pintures de mestres sorprenents, garratibar-se amb patrimonis seculars. Què fer? Com explicar-ho? Com mostrar a aquelles persones en una setmana qui som, què hem cantat, què hem escrit, com ho hem fet...?

Els hem de confessar que era un repte que vam acceptar immediatament. Volíem mostrar el nostre país, la nostra cultura, la nostra manera de veure el món al món que ens venia. Volíem que els congressistes marxaren d'ací contents, conscients i coneixedors d'una cultura multisecular, divertida i seriosa alhora, mediterrània i carolíngia al mateix temps, discreta i agosarada a parts iguals. Volíem explicar nosaltres mateixos què érem a una gent que acceptaria encantada la nostra hospitalitat.

Una bona manera d'iniciar una presentació és cantant. El cant és música i lletra alhora. Les notes entren d'una manera fàcil per l'epidermis i per la víscera. El cor moltes vegades va al ritme de la música. I vam pensar que una part important de les activitats paral·leles podien basar-se en la literatura de les partitures. Així, l'obertura del Congrés va oferir un concert únic: l'actuació de la Capella dels Ministrers que «fantasiava sobre la música i la poesia d'Ausiàs March». El miler d'assistents va poder sentir els versos d'un dels poetes en llengua catalana/valenciana més importants de tots els temps en boca d'un grup de música que cuida d'una manera portentosa els nostres clàssics. Això de matí. Perquè aquell dilluns a la vesprada la

música va tornar a sonar. Des de l'Alcúdia, el grup de Danses i Dolçainers iniciaven un so i un ritme ancestral al qual molts congressistes començaven a adherir-s'hi d'una manera íntima i respectuosa. Després la paella més valenciana possible, la de Galbis de l'Alcúdia, la gegant per a 800 persones, que, amb les monjavenes de la centenària i reial pastisseria de Teodor Mora d'Ontinyent ens va fer xuplar els dits a tots. En acabant, el silenci. I més tard, un so tònic, quasi del centre de la terra: els timbals de la música de Festes de Moros i Cristians marcaven els batecs de molts cors que ja començaven a participar d'aquelles melodies. D'alguna manera, molts congressistes començaven a ser valencians...

Amb lletra de Lluís Alpera i música de Josep Maria Bru s'estrenava al dia següent l'himne del Congrés a la sala gòtica Alfons el Magnànim del centre cultural de la Beneficiència. Es deia «*La grandeur* del filòleg». Amb la veu incomparable i única del cor de dones «A cau d'orella», acompanyats a l'arpa. Si voleu una música molt acadèmica, una lletra molt filològica, però no per això menys sentida ni original. La música no ens va deixar durant els sis dies del Congrés. El dia que molts autobusos s'emportaven uns centenars de congressistes i acompanyants a conèixer el país que els havia acollit per uns dies, van sonar músiques en un CD que pretenia ser una mostra d'allò que els valencians hem aportat al llarg de 800 anys a la banda sonora del món: des de Jaume I, fins al Misteri d'Elx, passant per peces del mestre Rodrigo Vidre, Martín i Soler, Raimon, Al Tall, Urbàlia Rurana, Miquel Gil, Joan Baptista Humet, Bruno Lomas, Camilo Blanes, Nino Bravo, Ovidi Montllor, David Cervera... Conèixer els ritmes d'una cultura a través de la seua música sembla que és un bon inici. Els dos últims dies, l'actuació de Lluís Fornés i Cristina Martí, amb la seua Passió a la Romània que ens va recuperar el millor El Sifoner, i una mostra de Cant d'estil valencià que va recordar a molts la unitat de la Mediterrània, interpretada pels mestres Apa i Trini, van confirmar una sensació: que la pròpia cultura en aquestes terres ha donat personatges especialment dotats per allò de la solfa.

De la mateixa manera, aquestes terres ha produït aliments contundents. Potser, un dels més tòpics siga la famosa «paella», que encara que siga el continent i no el contingut, ha donat una menja portentosa, que curiosament, es pot fer d'unes tres mil maneres, segons diuen els gastrònoms. El congrés va oferir un gegantí «arròs de paella» el primer dia del Congrés. Alguns diuen que s'hi van aplegar més de 500.000 persones, però nosaltres ho deixarem en un miler. L'èxit –no cal dir-ho– va ser apoteòsic. No es tractava de guanyar-nos els visitants per l'estómac, però quasi. I encara més apassionant va ser la lluita, perquè al costat d'on s'escudellaven els plats, un altre col·lectiu oferia milions de litres de cervesa amb la seua particular Oktoberfest. Hem de confessar que molts iniciats al líquid groc es van passar a l'enemic. Aquell recipient gegant que Antoni Galbis va cuinar a la caixa d'un riu que només té el local, va donar uns milions de grans d'arròs que els assistents van menjar amb fruïció.

Mentrestant, ací i allí, recepcions, esdeveniments culturals, actuacions teatrals... Recordem la del *Quixot de Bambalina Teatre* en el monestir de Sant Miquel dels Reis, la representació de l'*Espill* de Jaume Roig pel grup *Crit*, a la sala d'actes de la mateixa Facultat de Filologia... Tots aquests actes anaven confirmant la solidesa de la nostra oferta cultural, la qualitat dels nostres grups teatrals, la importància de textos literaris propis i aliens transformats en espectacles... Molts congressistes descobrien a través dels textos clàssics propis que fa algun segle, la Corona d'Aragó i les seues respectives ciutats tenien un pes notable en el concert d'Europa.

Els congressistes, que majoritàriament no coneixien València i el seu antic regne, començaven a obrir uns ulls de sorpresa, davant d'una terra i una gent que eren molt més que

una paella i uns litres de sangria... Aquell dijous 9 de setembre segurament va ser l'apoteosi. Uns quants autobusos eixien cada un a una destinació. L'objectiu era descobrir el País, descobrir paisatges propis, singulars, carregats com diu el tòpic d'història i de l'alè de moltes cultures. Els grups de congressistes anaven a Morella, a Peníscola, a Sagunt, a Llíria, a Xàtiva, a Gandia, a Alcoi, a Elx, a Castalla, a Oriola, a Alcoi... Uns altres es van quedar a València, a fer una ruta gòtica, barroca, modernista, alguns van visitar el museu d'Etnologia... Dins de l'autobús, uns altres escoltaven música relacionada a les destinacions i textos literaris que posaven en valor els llocs que anaven a visitar. Així, molts dels mil viatgers van descobrir Ausiàs March en boca de Raimon, Ovidi Montllor cantant una societat industrial alcoiana, un Miguel Hernández musicat per Joan Manuel Serrat, unes veus que imitaven els cors angelics de l'ascensió de la Mare de Déu en el Misteri d'Elx... Van saber coses de la família Borja, van escoltar versos d'Ausiàs March, textos de Joanot Martorell i el seu Tirant... Aprofitant que els teníem tots dins dels autobusos, els vam *amençar* amb un llibre de rutes que havíem escrit expressament per aquell dia. Fora bromes, a cada viatger romanista li vam donar un llibre publicat per Bromera que feia un viatge a través de cinc rutes pel País Valencià. El treball es deia *País de Tinta*. I parlant de llibres, també per al Congrés es publicà *Una altra Història*, una visió subjectiva i personal sobre diferents esdeveniments històrics que han configurat al llarg dels segles aquest territori mediterrani. Gràcies a tots aquests fets, aquells romanistes ens anaven posant a poc a poc per fi en un mapa. I a poc a poc ens valoraven.

Un mapa. Des del principi volíem construir una targeta de visita molt especial. Volíem fer una presentació diferent perquè aquests centenars de filòlegs i romanistes ens conegueren. I per això, amb la col·laboració de l'Institut de Robòtica de la Universitat de València i del Vice-rectorat de Cultura de la mateixa Universitat, vam construir una instal·lació cultural certament peculiar.

El Centre Cultural La Nau de la Universitat de València iniciava la temporada d'exposicions del curs 2010-11, amb la instal·lació expositiva *Comarques Valencianes: diàlegs amb el territori*, una exposició feta expressament per al Congrés. L'exposició, comissariada per Emili Casanova i Vicent Artur Moreno, era una reflexió sobre la realitat geogràfica, humana i patrimonial dels territoris valencians a partir de l'articulació cohesiva comarcal a través de la *Realitat Augmentada*, un recurs tecnològic innovador que optimitzava el material exposat en la instal·lació. De tal manera, que el visitant de la instal·lació se sentia immers en el territori, en l'estímul proposat. En definitiva, aquest programa permetia l'espectador veure, escoltar i «sentir» diferents plànols, diferents paisatges que ens oferia el territori. Volíem un autèntic diàleg actiu i sorprenent entre el visitant –en aquest cas, el congressista– i el territori.

La instal·lació funcionava de la següent manera: el visitant prenia un objecte sòlid d'un color determinat. Aquell corresponia a una de les famílies en què havíem dividit l'exposició. L'usuari col·locava aquesta «marca» en un dels punts del mapa on el color corresponia al de l'objecte. El mapa es trobava al terra, amb la qual cosa el visitant no tenia més remei que «passejar» sobre ell, trepitjar-lo, visitar-lo... Una càmera captava l'escena i «desxifrava» la marca. De manera que a la pantalla, apareixia el visitant amb un objecte tridimensional que s'havia creat «màgicament» gràcies a l'estímul previ.

A més, el visitant tenia la sensació de viatjar per un territori, ja que havia d'ubicar i col·locar en el lloc adequat les *marques* perquè tot es desfermara, perquè tot comencara a funcionar d'una manera fluida. En definitiva, tot un espectacle.

Al mateix temps, dues pantalles gegants ubicades a costat i costat dels visitants, oferien projeccions en format de videoclip que feien referència al punt que s'havia triat. El visitant havia «provocat» l'emissió d'un espectacle audiovisual d'uns 45 segons que li explicava i li ensenyava el «paisatge» elegit.

Aquella instal·lació innovadora s'havia dividit en set seccions:

- *Els pilars de la terra*, que feien referència a l'orografia de les nostres terres.
- *El líquid de la vida*, on es parlava d'aigua.
- *Natura en estat pur*, on es mostraven espais naturals.
- *El país que es menja*, on descobríem la gastronomia de les diferents comarques.
- *Ciutats*, on sabíem coses d'algunes poblacions històriques valencianes.
- *A la recerca del foc*, on perseguíem les flames fugisseres del cicle festiu.
- *Fites*, on fèiem un repàs superficial però espectacular a alguns esdeveniments històrics que han marcat aquestes terres.

Per fer tot açò realitat, havíem confeccionat més de 70 vídeos que abastaven pobles, paisatges naturals, patrimoni cultural moble i immoble, esdeveniments històrics, muntanyes, rius, llacunes, festes... Tota aquesta tasca hauria estat impossible sense un bon equip humà i tècnic audiovisual. *Adarve Producciones* s'havia encarregat de realitzar i muntar aquestes criatures audiovisuals. A més, sense les Institucions, sense els instituts comarcals, sense alguns ajuntaments... tot aquest projecte no hauria estat possible.

L'atractiu principal era que els visitants de qualsevol edat –romanistes o llanterners, botiguers, notaris, paletes, universitaris o ciutadans sense estudis superiors– interactuaren amb l'exposició i la personalitzaren contínuament. Alhora, podien triar entre diferents famílies que proposava la mostra. La sensació de trepitjar el país, viatjar-lo, conèixer-lo... era possible amb la nostra instal·lació. Ja que nosaltres no teníem massa temps per a viatjar als paisatges del nostre territori, el nostre territori venia a nosaltres perquè el coneguérem.

Aquesta instal·lació era una mostra transversal i multidisciplinar, coordinada per un equip de geògrafs, historiadors, arqueòlegs, lingüistes, especialistes en robòtica, en informàtica, en cartografia, en pedagogia i en didàctica... A més, els instituts de Robòtica i de Cartografia ens van ajudar a construir un discurs rigorós i alhora atractiu per tal de fer arribar aspectes fascinants dels nostres territoris. Ara mateix, aquesta instal·lació anirà a alguna ciutat dels nostres territoris, ja que molts ajuntaments l'han demanada.

Fins i tot la guia didàctica, que no anava adreçada tant als congressistes sinó als col·lectius escolars, tenia una innovació notable: a través d'unes marques que hi havia als fulls, aquestes mostraven objectes tridimensionals si posaves les pàgines de la guia al davant d'una *webcam*.

Hem de dir, tres mesos després del Congrés, que molts participants han enviat notes on apareix la sensació que aquells dies van descobrir un país nou, ple de força, ple de ciutadans conscients, ple de sorpreses en molts aspectes culturals. Un país i una cultura, que també amb aquells romanistes vinguts de lluny, a poc a poc, anem fent. I un país acollidor, obert i que vol compartir la seua alegria vital amb tots els romanistes i ciutadans fills de la Llatinitat.

La banda sonora de las tierras valencianas

Guía de audición del CD con las 20 canciones más características y renovadoras de la música valenciana, compuesto con motivo del 26CILFR y que se oyó durante las excursiones y en el banquete final

Posiblemente, las primeras notas musicales que sonaron en estas tierras tienen unos 8.000 años. En la Cova de l'Or en Beniarriés, los arqueólogos descubrieron, entre útiles cerámicos, unos misteriosos objetos de hueso. Eran una especie de cilindros que ya se habían encontrado en muchos yacimientos mediterráneos. Eran flautas, instrumentos musicales producidos por aquella cultura neolítica. Seguro que iban asociados a instrumentos de percusión primitivos. Troncos, piedras, huesos... Unos miles de años después, encontramos en cerámicas y esculturas, instrumentos musicales que llenan de notas aquellos últimos momentos de la prehistoria: a la Serreta de Alcoi, se encontró una Diosa asociada con niños. A la derecha de la divinidad entronizada hay dos figuras en terracota que tocan el aulus o flauta doble de pastor de orígenes helénicos. En algunas cerámicas ibéricas de Lliria, encontramos tocadores y danzantes con flautas dobles. Seguramente son los dos instrumentos que nuestra cultura popular a través de los siglos ha ido desarrollando: ahora son las dulzainas –las *dolces eïnes*–, los caramillos, las chirimitas, las tenoras, los flabiols, los tabales, los tambores, los timbales... Y la voz. La voz es el primer instrumento musical. Y, posiblemente, el más importante. El más humano. Y, posiblemente también, la poesía. Recitar y leer textos en voz alta era una manera de cantar. Así lo entendían los latinos. El cristianismo acabó con aquel hábito porque los monjes se molestaban cuando rezaban y leían en comunidad.

Declamar poesía era, en cierta manera, cantarla. Eso lo sabía muy bien la cultura islámica que producía textos y recitados herederos de aquella cultura clásica y que eran una invitación a la armonía y al orden.

Al-Russaï de Valencia nació hacia 1150 y en voz alta recitaba sus versos, que debían sonar a música, mientras acababa los vestidos que le encargaban sus clientes.

*Desesperadamente, la muerte
del amado siente, tan viva
como aquel que ha perdido la juventud
y me pregunto: ¿qué sentido tiene la vida
si uno no siente la ingenuidad
Envejecer o morir, me da igual.*

Hemos conservado mucho de nuestros hermanos musulmanes. Cadencias, ritmos, músicas, cuerdas... Puede ser una pulsión íntima para hacer música de Festes de Moros i Cristians. Con el corazón palpitando al ritmo de timbales y vientos, interpretada por asociaciones musicales que crecen en muchos pueblos de nuestro país. Unas agrupaciones que ocupan parte de su vida con la música, la solfa, el ritmo... Por pequeño que sea un pueblo, siempre tiene una banda de música. Que sale en las fiestas. Que pone un sonido armónico a un ritual mágico-religioso, lúdico y festivo importantísimo en nuestra cultura. Es su banda sonora. Uno de los elementos más definitorios de nuestra cultura puede que sea ese microcosmos que forman música, *filada* y gente. No la imitación ni la banalización, sino el auténtico.

Eso lo sabían perfectamente las sibilas que vaticinaban oráculos en nuestro Mediterráneo. Las sibilas y los oráculos se cristianizaron, y muchos pueblos de la antigua Corona de Aragón cantaban sus letanías dentro de los templos. Posiblemente, uno de los cantos más potentes que ha quedado de estas características es el famoso Misteri d'Elx. Un drama sacro-lírico que cuenta y dramatiza la dormición, la ascensión y la asunción de la Virgen a los cielos. Tiene más de 500 años. En un momento de la representación, una mágica granada –que en otros pueblos se transforma en alcachofa o palmera– acoge un ángel que baja y anuncia a través de un canto inolvidable el gran Misteri. Eran –y son– las cadencias que unían Mallorca, Tarragona, Valencia, Siracusa, Corinto, Delfos, Epidauros... Paco Muñoz, en uno de los temas del CD, nos interpreta aquel ritmo que se mueve al compás de las olas del Mare Nostrum, y que hace que todas las orillas del Mediterráneo sean una, lleguen al mismo sitio, nos hagan iguales, que sean el mismo camino. El camino del mar azul. *De la mar blava*.

Mientras tanto, fuera de los templos, el pueblo continuaba danzando, cantando y bailando. Uno de los ejemplos que nos han quedado del siglo XIV se encuentra en el convento de Sant Francesc de Morella, donde el rey, los nobles, los religiosos, el pueblo llano... y la muerte, se cogen de las manos en una de nuestras pinturas al fresco más sorprendentes de la Edad Media. Un gran círculo para estigmatizar lo único que nos hace iguales y que no tiene remedio en este mundo: el tránsito a la otra vida, la muerte. Pero este traspaso lo hacemos cantando.

La corte de Alfonso el Magnánimo en el siglo XV también creaba músicas más mundanas en Nápoles. Los temas del amor, los desengaños... se unían a los más profundos. Ausiàs March hablaba de la muerte y de la vida. Del amor y de la muerte. Algunos de sus versos vienen a decir que en cuanto nacemos, ya comenzamos a morir. Puede ser. Es cierto. Gracias a Raimon, podemos escuchar uno de los poemas más conocidos de Ausiàs: *Veles e Vents*. Ustedes se encuentran ahora dentro de una gran nave con las velas desplegadas y con el viento a favor. El timonel les guía hacia una ruta donde descubrirán parte de este país que los acoge. Los trovadores no han muerto.

Hacia 1520, hay un *Cançoner* muy famoso en la historia de la música propia: es el *Cançoner del Duc de Calàbria*. Una colección de canciones y cancioncillas más o menos frívolas, más o menos populares, más o menos profanas. Estaban destinadas a una corte también más o menos de opereta que Germana de Foix se ocupaba de mantener en su palacio virreinal de Valencia. «Ensaladas», «Villancicos», eran cantos y ritmos que invitaban a los bailes de salón, a las frivolidades aristocráticas... Las polifonías eran las grandes protagonistas de aquellas veladas musicales. Pero eso se acabó. La corte y, en cierta manera, esas músicas profanas de ricos.

Lo único que no acabó fue la música popular. El Cant d'Estil, les Albades, los Bailes –els Balls–, las danzas –les Danses–... El pueblo utilizaba nuevos y viejos instrumentos para hacer lo que normalmente ayuda a una colectividad a relacionarse: bailar y cantar. Bailábamos en círculo, por parejas, lenta, rápidamente...

La música llamada «clásica» iba por otro lado. Cabanilles fue un organista importantísimo en la música del barroco. Los maestros de capilla com Vicent Rodríguez, Joan Baptista Comes, Rafael Anglés, Francesc Andreu, Josep Pradas... planteaban diálogos entre los instrumentos y las voces dentro de los templos. En aquel momento, el órgano era la voz de Dios en la tierra. Fue el instrumento del barroco por excelencia. Y después vinieron los violines, las violas... La guitarra fue seguramente un reestiling de algún instrumento oriental. Y nació –dicen– en la Corona de Aragón. Pero esa es otra historia.

No olvidéis que el genial Mozart compitió en Viena con un tal Vicent Martín i Soler, que estuvo allí a las órdenes del rey José II. Era valenciano. La música clásica desde la Renaixença hasta ahora mismo está ocupada por nombres como Lleó, Iturbi, Ruperto Chapí, Serrano, Salvador Giner, López-Chavarri, Oscar Esplà... Algunos, incorporan la guitarra como instrumento clásico. Y mezclan la música popular con lo aprendido en los conservatorios, a la búsqueda de un alma en aquello que denominamos folklore y que puede ser no existió jamás. Es el momento de las zarzuelas, de óperas de más o menos calidad.

Producto del trabajo de las bandas de música, a partir de 1950 hay un estallido de músicos y compositores que sobre todo se dedican a componer para el mercado interior: Cervera, Llàtzer Pla, Climent Barber, Rodrigo Vidre con su famoso *Concierto de Aranjuez*, Blanes, Bertomeu, Amando Blanquer, Maria Teresa Oller, Matilde Salvador, Carles Santos –que es capaz de poner una vaca o una moto encima de un piano–, Llorenç Barber... Puede ser que estos últimos estén poniendo la música clásica valenciana en un nivel innovador y de calidad incontestable. Ahora mismo, unas 400 sociedades musicales llenan nuestro espacio sonoro con las notas escritas en un pentagrama inscrito muchas veces en el corazón y en el cerebro.

No olvidemos la música popular: las *albades*, los *cants d'estil*, los improvisadores-recitadores... están vivos en nuestros pueblos. Es posible que la *moixeranga* de Algemesí sea mucho más que una música tocada con dulzaina y tabal. Puede ser que sea un himno. Mientras tanto, nuestra cultura ha ido manteniendo en el ciclo festivo canciones populares que se han enseñado de padres a hijos. Son las *nadales* –los villancicos–, las canciones de Pascua:

Mon pare no té nas (bis)
ma mare és xata,
i un germanet que tinc (bis)
el nas li falta.

Esta es posiblemente una de las primeras canciones que los niños valencianos aprendíamos. Y esta otra forma parte de unos recuerdos de infancia que seguramente yo compartí con la gente alcoyana que se abrigan cuando se acercaba Navidad:

Barrabàs si vols venir (bis)
a Betlem ens n'anirem (bis)
Jo primer vull esmorzar
A Betlem esmorzarem (bis)
i al Jesús adorarem (bis)
El camí està ple de neu
La calor la desfarà (bis)
tu portaràs la banqueta
perquè sega Sant Josep

Que estiga dret,
que jo també n'estic.

Y también –por qué no– la música comercial, la música «ligera» se ha escrito y cantado por valencianos. Capítulo a parte merece la *Nova Cançó*, donde Raimon, Ovidi Montllor, Al Tall, Joan Baptista Humet... han dado a este movimiento catalán el acento de una historia,

una lengua y una cultura compartidas. Según algunas revistas especializadas, tenemos uno de los cantantes de *folk* más importantes del mundo: es Miquel Gil, del cual ustedes tienen un fragmento en el CD que escucharán. También oirán a Raimon musicando a Ausiàs March con el poema *Veles e Vents*. Otro cantautor que merece unos minutos de nuestra vida es Ovidi Montllor, con su *Homenatge a Teresa*, una mujer que existió de verdad en Alcoi, y que hacía la vida un poco más fácil en aquella posguerra de hambre y blanco y negro. Pocos saben que Joan Baptista Humet nació en la Canal de Navarrés, en Enguera. A principios de los años 70 hizo una canción que se titulaba *Gemma* y que cumplía todos los tópicos maravillosos de aquellos maravillosos años. Incluso Joan Fuster escribió poesía. Y Lluís Llach la musicó. Sólo él podría haberlo hecho. Pues aquí la tenéis también: se trata de *Criatura dolcíssima*, uno de los poemas más íntimos que podríamos –usted y yo– escribir nunca.

Y música de fiesta, popular, hay muchísima. En la audición les ofrecemos temas de toda la vida. No hemos puesto el famoso *Paquito el Xocolatero* porque su emisión siempre genera derechos. Pero les proponemos un clásico como *La manta al coll* y *Orxatera Valenciana*, cantados por un fenómeno de la naturaleza, por un elemento peculiar de la flora y fauna musical valenciana: Vicente Ramírez. Grupos como Urbàlia Rurana, Els Pavesos, Patxinguer Z, Al Tall... hicieron auténticos himnos: ritmos, folklore y modernidad no están separados en estos temas. Y tejieron un hilo de reivindicación por la cultura propia olvidada a través de las canciones: *Darrer diumenge d'octubre*, *El Tio Canya*, *Què vos passa, valencians?*, estaban en el *hit parade* entre los años 1976 y 1985. Lluís el Sifoner nos sorprendía con temas hortofrutícolas y afrodisíacos. Antes, en 1962, Raimon inventaba en una moto *Al vent* y se convirtió en todo un éxito, junto a *Paraules d'amor* de Joan Manuel Serrat y *El bandoler* de Lluís Llach.

Hablando de Joan Manuel Serrat, él fue el que musicó uno de los poemas en castellano más importantes que han dado estas tierras. Se trata de Miguel Hernández. De él y de Serrat escucharéis *Para la libertad*. ¿Y por qué no? También la música «ligera» ha estado tocada por valencianos: Nino Bravo, Camilo Sesto, Juan Bau, Bruno Lomas... De este último escucharéis uno de sus temas más intensos, que nos llevan a otras épocas. Quizá más nuestras.

Ahora mismo suenan en catalán Joan Amèric, Pau Alabajos, El Botifarra, Al Tall, Raimon, Feliu Ventura... En el jazz los valencianos hemos aportado nombres como Perico Sambeat o Ximo Tébar... Los nuevos ritmos hacen que salgan cantantes y grupos por centenares... Llenan escenarios y cantan en una lengua que se resiste a dejar de respirar. Posiblemente, su consumo sea la solución.

Himne del Filòleg

DE LA GRANDESA DEL FILÒLEG (Himne del Congrés)

T'atorgaren l'enginy i la saviesa del príncep
que governa el sentit i els significants de les paraules.
Com un Arquímedes, mesures els mots
amb una mestria encisadora.
Oh, filòleg que llances els cavalls de l'Onomàstica
per retrobar l'esperit de llengües enfonsades!
Amb seny, amb molt de seny, proclames
les lleis en l'evolució dels mots,
mig perduts per les voreres dels rius de la vida.
Saps, lingüista excels, com escorcollar l'alé
i el context lexical a través del llegat romanístic.

La lloba romana encara nodreix la mainada
rebel dels seus cadells, i així,
les tribus dialectals escampen la boira al llarg de la Romània.
Oh tu, filòleg, que amb esforçat criteri
saps parar l'orella pel camp i la ciutat
i configurar així, de manera artesanal,
el bronze refulgent dels diccionaris.
Oh, savi torsimany de la llengua!
Com t'has capficat en les deus de la cultura popular
–*paraules i coses*– que alletares dels mestres,
com has aprofundit dins el mètode comparatista
fins atényer una llampant intercomprensió
de les llengües entre els romanistes.
I ara, tu, filòleg, amb el petit geni de la informàtica
et llances, electrònicament, envers el futur de la ciència.
Penses, oh tu savi filòleg, que sobreviurem als mots?

Tots els cadells de la lloba romana
esdevenim ja una gran família en la nova Europa,
i volem mantenir, amb els versos del poeta, allò de:
«Ho desitge o no, Roma –amb els seus cadells–
són la font i la vida,
i la vida i la paraula, oh savi filòleg,
es troben encara al teu abast.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)
Octubre 2009

DE LA GRANDEZA DEL FILÓLOGO

Te otorgaron el ingenio y la sabiduría del príncipe
 que gobierna el sentido y los significantes de las palabras.
 Como un Arquímedes, mides las voces
 con una maestría encantadora.
 ¡Oh, filólogo que lanzas los caballos de la Onomástica
 para reencontrar el espíritu de lenguas hundidas!
 Con sentido, con mucho sentido, proclamas
 las leyes en la evolución de las voces,
 medio perdidas por las orillas de los ríos de la vida.
 Sabes, excelso lingüista, cómo indagar el aliento
 y el contexto léxico a través del legado romanístico.

La loba romana todavía nutre la manada
 rebelde de sus cachorros, y así,
 las tribus dialectales esparcen la niebla a lo largo de la Romanía.
 Oh tú, filólogo, que con esforzado criterio
 sabes prestar atención al campo y a la ciudad
 y configurar así, de manera artesanal,
 el bronce refulgente de los diccionarios.
 ¡Oh, sabio intérprete de la lengua!
 Cómo te has preocupado por los dioses de la cultura popular
 —*palabras y cosas*— que amamantaste de los maestros,
 cómo has profundizado en el método comparatista
 hasta conseguir una reluciente intercomprensión
 de las lenguas entre los romanistas.
 Y ahora, filólogo, junto al pequeño genio de la informática
 te lanzas, electrónicamente, hacia el futuro de la ciencia.
 ¿Piensas, oh tú sabio filólogo, que sobreviviremos a las voces?

Todos los cachorros de la loba romana
 formamos ya una gran familia en la nueva Europa,
 y queremos mantener, con los versos del poeta, aquello de:
 «Lo desee o no, Roma —con sus cachorros—
 son la fuente y la vida,
 y la vida y la palabra, oh sabio filólogo,
 se encuentran todavía a tu alcance.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció al castellà de Francisco Pla Colomer)

DE LA GRANDEUR DU PHILOLOGUE

On t'a octroyé l'esprit et la sagesse du prince
qui gouverne le sens et les signifiants des paroles.
Comme un Archimède, tu mesures les mots
avec une maîtrise ravissante.
Oh, philologue, toi qui lances les chevaux de l'Onomastique
pour retrouver l'esprit des langues anéanties!
Avec du bon sens, avec beaucoup de bon sens, tu proclames
les lois dans l'évolution des mots
à moitié perdus sur les rives du fleuve de la vie.
Tu sais, linguiste éminent, comment fouiller dans le courage
et le contexte lexical à travers le légat roman.

La louve romaine nourrit encore la marmaille
rebelle de ses petits, et ainsi,
les tribus dialectales dispersent le brouillard tout au long de la Romanie.
Oh toi, philologue, qui toujours vaillamment
tu sais prêter attention à la campagne et à la ville
et configurer ainsi, de façon artisanale
le bronze resplandissant des dictionnaires.
Oh, sage interprète de la langue!
Tu as plongé si profond dans les sources de la culture populaire
—des paroles et des choses— que tu t'es nourri des maîtres,
tu as tellement scruté la méthode comparatiste
jusqu'à atteindre une flamboyante intercompréhension
des langues des romanistes.
Et maintenant, toi, philologue, avec le petit génie de l'informatique
tu te lances, électroniquement, vers le futur de la science.
Penses-tu, oh, sage philologue, que nous survivrons aux mots?

Tous les petits de la louve romaine
devenons une grande famille dans la nouvelle Europe,
Et nous voulons conserver, suivant les vers du poète, ces mots
«Que je le désire ou pas, Rome —et ses petits—
sont la source et la vie,
et la vie et la parole, oh! Sage philologue,
se trouvent encore à ta portée.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció al francès de Raquel Sanz Moreno)

DELLA *GRANDEUR* DEL FILOLOGO

Ti concessero l'ingegno e la saggezza del principe
 che governa il senso e i significanti delle parole.
 Come un Archimede, misuri le parole
 con una maestria incantevole.
 O filologo che scagli i cavalli dell'Onomastica
 per ritrovare lo spirito delle lingue affondate!
 Con senno, con molto senno, proclami
 le leggi sull'evoluzione delle parole,
 quasi perdute sulle rive dei fiumi della vita.
 Sai, eccelso linguista, come scrutare l'alito
 e il contesto lessicale attraverso il legato romanista.

La lupa romana nutrice ancora la covata
 ribelle dei suoi cuccioli, e così,
 le tribù dialettali diffondono la nebbia per tutta la Romània.
 O tu, filologo, che con forzato criterio
 sai prestare ascolto per la campagna e la città
 e configurare così, in maniera artigianale,
 il bronzo splendente dei dizionari.
 O saggio interprete della lingua!
 Come ti sei tuffato nelle fonti della cultura popolare
 –*wörter und Sachen*– che attingesti dai maestri,
 come hai approfondito il metodo comparatistico
 fino a ottenere una lampante intercomprensione
 delle lingue tra i romanisti.
 E ora tu, filologo, con il piccolo genio dell'informatica
 ti scagli, elettronicamente, verso il futuro della scienza.
 Pensi, o tu saggio filologo, che sopravviveremo alle parole?

Tutti i cuccioli della lupa romana
 sono diventati ormai una grande famiglia nella nuova Europa,
 E vogliono mantenere, i versi del poeta,
 «Voglia o non voglia, Roma –con i suoi cuccioli–
 sono la sorgente e la vita,
 e la vita e la parola, o saggio filologo,
 sono ancora alla tua portata.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció a l'italià de Cesàreo Calvo Rigual)

DA GRANDEZA DO FILÓLOGO

Outorgaram-te o engenho e a sabedoria do príncipe
que governa o sentido e os significantes das palavras.
Como um Arquímedes, medes as palavras
com uma mestria encantatória.
Oh, filólogo que lanças os cavalos da Onomástica
para reencontrar o espírito de línguas afundadas!
Com bom senso, com muito bom senso, proclamas
as leis na evolução das palavras,
meio perdidas pelas veredas dos rios da vida
sabes, linguista excelso, como buscar o alento
e o contexto lexical através do legado romanístico.

A loba romana ainda nutre a alcateia
rebelde das suas crias, e assim,
as tribos dialectais estendem o nevoeiro ao longo da România.
Oh tu, filólogo, que com esforçado critério
sabes prestar atenção ao campo e à cidade
e configurar assim, de maneira artesanal,
o bronze refulgente dos dicionários.
Oh, sábio intérprete da língua!
Como mergulhaste nos deuses da cultura popular
—palavras e coisas— que mamaste dos mestres,
como aprofundaste no método comparatista
até alcançar uma luminosa intercompreensão
das línguas entre os romanistas.
E agora, tu, filólogo, com o pequeno génio da informática
lanças-te, electronicamente, até ao futuro da ciência.
Pensas, oh tu sábio filólogo, que sobreviveremos às palavras?

Todas as crias da loba romana
nos convertemos já numa grande família na nova Europa,
E queremos manter, com os versos do poeta, aquilo de:
«Deseje-o ou não, Roma —com as suas crias—
são a fonte e a vida,
e a vida e a palavra, oh sábio filólogo,
encontram-se ainda ao teu alcance.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció al português de Manuela Dos Santos Neto / Maria Rosa Álvarez Sellers)

DESPRE MĂREȚIA FILOLOGULUI

Ți-a fost dăruită iscusința și înțelepciunea unui prinț
 ce stăpânește sensul și semnificații cuvintelor.
 Ca un Arhimede, măsori cuvintele
 cu o dibăcie fermecătoare.
 Oh, filologule, mâni caii Onomasticii
 pentru a regăsi spiritul limbilor nimicite!
 Cu înțelepciune, cu multă înțelepciune, proclami
 legile evoluției cuvintelor
 pe jumătate pierdute în albia vieții.
 Lingvist neprețuit, știi să redai suflarea limbilor
 și contextului lexical cu ajutorul zestrei romanistice.

Lupoaica romană încă își alăptează puii
 de lupi rebeli și, astfel,
 triburile dialectale risipesc negura din întreaga Europă latină.
 Oh, tu, filologule, care prin truda normelor aplicate
 știi să-ți apleci urechea la șes și la oraș
 și astfel, precum un artizan, întocmești
 în bronz scânteietor dicționarele.
 Oh, înțelepte tălmaci al limbii!
 Cum ai pătruns în adâncul culturii populare
 –*cuvinte si lucruri*– pe care le-ai sorbit de la dascăli,
 cum ai aprofundat metoda comparatistă
 până ce-ai reușit ca între romaniști să se nască
 o fulgerătoare înțelegere reciprocă a limbilor.
 Iar acum, tu, filologule, ajutat de micul geniu al informaticii
 te avânți, plin de un elan electronic, spre viitorul științei.
 Crezi, oh, tu, înțelepte filolog, că vom supraviețui cuvintelor?

Toți puii lupoaicei romane
 am devenit o mare familie în noua Europă,
 și dorim s-o păstrăm, după cum spune poetul:
 «Vrând nevrând, Roma –împreună cu puii ei–
 sunt izvorul și viața,
 iar viața și cuvântul, oh, înțelepte filolog,
 se află încă în puterea ta.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció al romanés d'Irina Ionescu)

DERA GRANOR DETH FILOLÒG

Que te concediren eth gèni e eth saber deth prince
que govèrne eth sens e es significants des mots.
Coma un Arquimèdes, que les mesures
damb un mestratge en·hadaire.
Ò, filològ que lances es shivaus dera Onomastica
entà arretrobar er esperit des lengües arroïnades!
Damb sen, damb plan de sen, que proclames
es leis ena evolucion des mots,
miei perduts pes arribes des arrius dera vida.
Que sables, lingüista eminent, com hodiilhar er alend
e eth contèxte lexicau a trauès der eiretatge romanic.

Era loba romana que neurís encara as mainatges
rebèls des sòns lobatons, e atau,
es tribús dialectaus que s'escampilhen pera Romània.
Ò tu, filològ, damb un jutjament esforçat
sables parar era aurelha pera campanha e pera ciutat
E configurar atau, d'ua manèra artisanau,
eth bronze resplendent des dictionaris.
Ò sabent arreviraire dera lengua!
Com t'ès tracassat enes sorses dera cultura populara
—mots e causes— que popères des mèstres,
com as apregonit en metòde comparatista
enquia qu'as agut ua ludenta intercomprenença
des lengües entre es romanistes.
E ara, tu, filològ, damb eth petit gèni dera informatica
que te lances, electronicaments, de cap ath futur dera sciència.
Penses, ò tu sabent filològ, que vam a sobreviuer as mots?

Toti es petits dera loba romana
que viem ja ua grana familha ena naua Euròpa,
e que volem tier, damb es vèrses eth poèta, aquerò de:
«Ac desire o pas, Roma —damb es sòns petits—
que son era hònt e era vida,
e era vida e era paraula, ò sabent filològ,
que les as encara a man.»

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció a l'aranés d'Aitor Carrera)

D'A GRANDOR D'O FILOLOGO

T'atorgaremos o inchenio e a sapenzia d'o prenzipe
 Que gobierna o sendito e os significans d'as parolas.
 Como un Arquimedes, amesuras as palabras
 con una mayestría embelecadera.
 Ó, filologo que arrullas os caballos d'a Onomastica
 Ta retrobar o esprito de luengas funditas!
 Con buen chudizio, con muito buen chudizio, proclamas
 As leis d'a eboluzión d'as palabras,
 meyo tresbatitas por os beral d'os ríos d'a bida.
 Sapes, lingüista eszelso, cómo escotriñar l'aliento
 E o contesto lesical á trabiés d'o erenzio romanístico.

A lupa romana encara alimenta a recatalla
 Rebel d'os suyos cadiellos, e asinas,
 As tribus dialeutals s'esparden por toda a Romania.
 Ó tu, filologo, que con esforzato criterio
 Sapes fer orella por o cambo e a ziudá
 E configurar asinas, de traza artesanal,
 O bronze resplandién d'os dizionarios.
 Ó, sabio interprete d'a luenga!
 Cómo t'has capuzato en os dioses d'a cultura popular
 ?parolas e cosas? que tetés d'os mayestros,
 Cómo has afundito en o metodo comparatista
 Dica abastar una enluzernadera intercomprensión
 D'as luengas entre os romanistas.
 E agora, tu, filologo, con o chiquet chenio d'a informatica
 Te chitas, eleutronicamén, enta o futuro d'a zenzia.
 Piensas, ó tu sabio filologo, que sobreviviremos á ras parolas?
 Toz os cadiellos d'a lupa romana
 Esdebenimos ya una gran familia en a nueba Europa,
 E queremos mantener, con os bersos d'o poeta, ixo de:
 Lo deseye u no, Roma ?con os suyos cadiellos?
 Son a fuen e a bida,
 E a bida e a parola, o sabio filologo,
 Se troban encara á o tuyo abasto.

Lluís Alpera

Hugoenea (País Basc) / Alacant (País Valencià)

Octubre 2009

(Traducció a l'aragonés de Francho Nagore)

A Emili Casanova

CILFR2010

Text "DE LA GRANDEUR DEL FILÒLEG de LLuís Alpera

Josep Maria Bru

Andante ♩ = 92

Voz 1 *f* De la __ gran-deur - del fi - lò - leg, la __ gran-deur del fi __ lò - leg.

Voz 2 *f* De la __ gran-deur - del fi - lò - leg, la __ gran-deur del fi - lò - leg.

Voz 3 *f* De la gran-deur - del fi - lò. ____ leg, la __ gran-deur del fi - lò - leg.

Harpa *f*

V 1

V 2

V 3

Liberamente

Hp *ff*

9

V 1 *p* La llo - ba ro - ma - na en - ca - ra

V 2 *p* La llo - ba ro - ma - na en - ca - ra

V 3 *p* La llo - ba ro - ma - na en - ca - ra

A tempo

Hp *p*

14

V 1 no - dreix la mai - na - da *f*

V 2 no dre - ix la mai - na - da a, mai - na - da *f*

V 3 no - dre - ix la mai - na - da - mai - na - da *f*

Hp

18

V 1

Re-bel dels seus ca-dells i així, les tri-bus dia - lec - tals es - cam - pen la boi - ra al

V 2

Re - bel iai xi les tri - bus dia - lec - tals es - cam - pen la boi - ra al

V 3

Re bel - el iai xi les tri - bus es - cam - am pen la boi - ra al

Hp

mf

Moderato ♩ = 120

23

V 1

llar de la Ro - mà - nia *pp* *ff* Es - de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia en

V 2

llar de la Ro - mà - nia *pp* *ff* Es - de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia en

V 3

llarg de la Ro - mà - nia *pp* *ff* Moderato Es - de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia en

Hp

ff

cluster ascendents llibres

♩ = 120

28

V 1

la _____ no - va Eu - ro - pa, la no - va Eu - ro - pa Eu - ro - pa _____

V 2

la - - - no - va Eu - ro - pa, la no - va Eu - ro - pa Eu - ro - pa _____

V 3

la _____ no - va Eu - ro - pa, la no - va Eu - ro - pa Eu - ro - pa _____

Hp

la _____ no - va Eu - ro - pa, la no - va Eu - ro - pa Eu - ro - pa *gliss* _____

Allegro ♩ = 132

32

V 1

ff I vo - lem man - te - nir - amb els ver - er - sos del po - e - ta

V 2

ff I man - te - nir - amb els ver - sos - del po - e - ta

V 3

ff I man - te - nir _____ amb els ver - sos del po - e - ta

Hp

ff

36

V 1

Ho de-sit - ge, no de-sit - ge, Ho de-sit - ge Ro - - - ma

V 2

Ho - de-sit - it - ge, no de-sit - it - ge, Ho - de-sit-it-ge Ro - - - ma.

V 3

Ho de - sit-ge, no de - sit - ge Ho de-sit - ge Ro - ma. _____

Hp

36

Moderato ♩ = 120

40

V 1

ff Es-de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia _____ a

V 2

ff Es-de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia _____ a

V 3

ff Es-de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia _____ a

Hp

40

ff Es-de - ve - nim ja u - na gran fa - mi - lia _____ a

gliss

Andante ♩ = 92 *Allegro* ♩ = 138

V 1 *f* De la gran-deur del fi - lò - leg, la _grandeur del fi - lò - leg.

V 2 *f* De la gran-deur del fi - lò - leg, la _grandeur del fi - lò - leg.

V 3 *f* De la gran-deur del fi - lò - leg, la _grandeur del fi - lò - leg. *p* o o o o o o

Hp *f* *p*

V 1 *mf* Son - la font - i - la vi - da I la vi -

V 2 *p* o o o o o o

V 3 o o o o o o

Hp

59

V 1

da i la — pa rau - la — Es tro-bem

V 2

o — o —

V 3

Hp

67

V 1

en - ca - ra — en - ca - ra, al teu a - bast - - -

V 2

V 3

Hp

Moderato

73

V 1 *ff* En - la - no - va Eu - ro - pa *p* La llo - ba ro - ma -

V 2 *ff* En - la - no - va Eu - ro - pa *p* La llo - ba ro - ma -

V 3 *ff* En - la - no - va Eu - ro - pa *p* La llo - ba ro -

Hp *ff* En - la - no - va Eu - ro - pa *p*

78

V 1 na en - ca - ra no - dreix la mai - na - da

V 2 na en - ca - ra no dre - ix la mai - na - da a, mai - na -

V 3 ma - na en - car - ra no - dre - ix la mai - na - da a mai - na -

Hp

Allegro moderato

83

V 1 *p* Fi - lò - leg _____ fi - lò - leg _____

V 2 *p* Fi - lò - leg fi - lò - leg fi - lò - leg fi - lò - leg _____

V 3 *p* Fi - lò - leg _____ Fi - lò - leg _____ *mp* fi - lò -

Hp *mf*

89

V 1 *mf* fi³ - lò³ - leg fi³ - lò³ - leg *f* lò³ - leg *ff* leg _____

V 2 *mp* fi - lò - leg *mf* fi - lò - leg fi - lò - leg *f* lò - leg *ff* leg _____

V 3 leg *mf* fi - lò - leg *f* - leg *ff* leg _____

Hp

Allegro ♩ = 132

96

V 1
I volem man - te - nir _____ amb els ver - sos del po - e - ta

V 2
I man-te - nir _____ amb els ver - sos del po - e - ta -

V 3
I man - te - nir _____ amb els ver - sos del po - e - ta

Hp

100

V 1
els - ver - sos - del - po - - - e - ta _____

V 2
els _____ ver - sos - del _____ po - - - e - ta - - -

V 3
els _____ ver _____ sos _____ del po - - - e - ta - - -

Hp

Mas rápido

104

V 1
Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-lia Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-li - a

V 2
Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-lia, Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-li__ a

V 3
Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-lia, Es-de-ve-nim ja u - na gran fa-mi-li__ a

Hp
glissando libres no regulares

Molto Moderato e grandioso

109

V 1
En la - no-va no - va Eu-ro - pa
rit. molto

V 2
En la - no-va, no - va Eu-ro - pa
rit. molto

V 3
En la - no va, no - va Eu-ro - pa
rit. molto

Hp
rit. molto

Estrena de l'Himne del Filòleg, amb música de Josep Maria Bru i lletra de Lluís Alpera, a càrrec del Cor de Dones «A cau d'orella». Va tindre lloc a la Sala d'Actes de la Casa de Beneficència, de la Diputació de València.

Lluís Alpera llig la lletra de l'Himne del Filòleg.

CILFR2010

A Emili Casanova

Text "DE LA GRANDEUR DEL FILÒLEG de LLuís Alpera

Josep Maria Bru

Andante $\text{♩} = 92$

Piano

f

3

3

3

Liberamente

Pf

ff

5

6

A tempo

Pf

p

p

9

3

3

3

3

Pf

14

3

3

3

3

Pf

18

mf

8va - - - - -

teclas negras

teclas blancas

22 **Moderato** ♩ = 120

Pf

ff

27

Pf

gliss

32 **Allegro** ♩ = 132

Pf

f

35

Pf

f

39 **Moderato** ♩ = 120

Pf

ff

Pf

43

Andante $\text{♩} = 92$

gliss

f

Pf

48

Allegro $\text{♩} = 138$

mp

Pf

56

Pf

63

Pf

69

Moderato ♩ = 120

Andante ♩ = 92

Allegro moderato

Allegro ♩ = 132

Pf

ff

gliss

p

p

mp

f

ff

f

73

78

82

88

93

98

Pf

101

Pf

Mas rápido

104

Pf

ff

Molto Moderato e grandioso

109

Pf

Josep Maria Bru, després de dirigir l'estrena de l'Himne del filòleg, saluda el públic assistent.

Emili Casanova lliura a l'autor de l'Himne del Filòleg, Lluís Alpera, una còpia del gravat oficial del Congrés, obra de Rafael Amorós.

Taules redones